

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

ŞOLOM ALEYHEM

Küçük Mott

Türkçesi
Arif Berberoglu

2. BASKI

SOLOM ALEYHEM

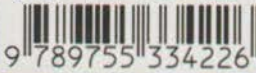
Küçük Moll

Değerli kalem arkadaşım!
Kitabınızı aldım;
hem güldüm hem ağladım.
Olağanüstü bir yapıt!...
Bir kez daha söylüyorum: Nefis bir yapıt!
Bu kitapta baştan sona kadar
halka duyulan şanlı ve
bilgece bir sevgi ışığı parıldamakta,
oysa günümüzde bu sevgi o kadar az
duyumsanmakta ki...
Kitabınızın başarı kazanmasını
candan diliyorum,
bu başarıyı elde edeceğinizden de
kuşku duymuyorum.

Maksim Gorki

ISBN 975-533-422-X

9 789755 334226

Şolom Aleyhem, 2 Şubat 1859'da Ukrayna'nın Pereyasiav kentinde doğdu. Asıl adı Şolom Nohumoviç Rabinoviç'tir. Yazılarında "barış içinde yaşayın" anlamına gelen ve Yahudilerin geleneksel selam şeklini ifade eden Aleyhem takma soyadını kullandı. Yeni Yahudi edebiyatının kurucusudur. Orta Avrupa gettolarını ve ABD'ye göç eden Yahudilerin yaşamı üzerine mizah dolu hikâyeler yazdı. 13 Mayıs 1916'da tedavi için gittiği New York'ta yaşama veda etti.

Aleyhem'in Eserleri:

- *Damdaki Kemancı (Sütçü Tıvye)* (Remzi Kitabevi, 1970)
- *Ezgiler Ezgisi* (Telos Yayıncılık, 1998)
- *Küçük Motl* (Kültür Bakanlığı Yayınları, 2000; İmge Kitabevi Yayınları, 2004)
- *Keman* (Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002)

Arif Berberoğlu, 22 Eylül 1959'da Antakya'da doğdu. İlk ve ortaokulu Reyhanlı'da yatılı okudu. 1976 yılında Van Sağlık Koleji'ne girdi ve bu okulu Konya'da bitirdi (1981). Aynı yıl sağlık memuru olarak Kars'ın Göle ilçesine tayin edildi; dört yıl bir köy sağlık ocağında görev yaptı. Askerlik sonrası, 1986'da Ankara'ya geldi ve AÜ-DTCF Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne girdi; 1990'da mezun oldu. Dört şiir kitabı olan Berberoğlu, bu şiirleriyle Petrol-İş Sendikası Şiir Ödülü; Kültür Bakanlığı Şiir Başarı Ödülü ve Ceyhan Atuf Kansu Şiir Ödülü sahibidir. Şiirlerini (ve şiir cevaplarını) çeşitli yazın dergilerinde (Varlık, Evrensel Kültür, Damar, Kıyı, Kum, Berlin-Bahar, Kül vb.) yayımlatınayı sürdürüyor.

Berberoğlu'nun Çevirileri:

- *Nekrasov, Sanatı-Şiirleri* (Promete Yayınları, 1993)
- E. Kazakeviç, *Yıldız* (Evrensel Kültür Yayınları, 1995)
- Ş. Aleyhem, *Küçük Motl* (Kültür Bakanlığı Yayınları, 2000; İmge Kitabevi Yayınları, 2004)
- Ş. Aleyhem, *Keman* (Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002)

İmge Kitabevi Yayınları
Genel Yayın Yönetmeni
Şebnem Çiler Tabakçı

ISBN 975-533-422-X

Özgün Adı
Malçık Motl, 1988

© İmge Kitabevi Yayınları, 2004

Tüm hakları saklıdır.
Yayıncı izni olmadan, kısmen de olsa
fotokopi, film vb. elektronik ve mekanik
yöntemlerle çoğalıtılamaz.

2.Baskı: Ekim 2004

Düzeltili
Gökçe Gökçeer - Alaattin Topçu

Kapak İllüstrasyonu ve
Grafik Tasarım
Aytaç Fener

Sayfa Düzeni
Yalçın Ateş

Baskı ve Cilt
Pelin Ofset (312) 418 70 93/94

İmge Kitabevi
Yayıncılık Paz. San. ve Tic. Ltd. Şti.
Konur Sok. No: 3 Kızılay 06650 Ankara
Tel: (312) 419 46 10 - 419 46 11 • Faks: (312) 425 29 87
İnternet: www.imge.com.tr • E-Posta: imge@imge.com.tr

İmge Dağıtım

Ankara
Konur Sokak No: 43/A Kızılay
Tel: (312) 417 50 95/96 - 418 28 65
Faks: (312) 425 65 32
E-Posta: dagitim@imge.com.tr

İstanbul
Mühürdar Cad. No: 80 Kadıköy
Tel: (216) 348 60 58
Faks: (216) 418 26 10
E-Posta: kadikoy@imge.com.tr

Şolom Aleyhem

Küçük Motl

-Öykü-

(İbraniceden Rusçaya Çeviren: L. Goldberg)

Rusçadan Çeviren
Arif Berberoğlu

İçindekiler

KÜÇÜK MOTL

I.	Bugün Bayram Ağlanmaz!	9
II.	Yetimlik Bana İyi Geldi	33
III.	Ne Olacak Benim Halim?	41
IV.	Elya Evleniyor	57
V.	Kazanç Kapısı	69
VI.	Elya'nın Bir Eli Yağda Bir Eli Balda	79
VII.	Ağabeyim Elya'nın İçeceği	87
VIII.	Mürekkep Seli	99
IX.	Mürekkep Selinin Sonuçları	109
X.	Sokak Hapşırıyor	115

KÜÇÜK MOTL

I. Bugün Bayram Ağlanmaz!

I

Pesah bayramından* hemen sonra havanın açılmaya başlamasına, bahse girerim ki dünyada hiç kimse benim kadar, ben kantor** Peysa'nın oğlu Motl ile komşumuzun buzağısı Meni (bu adı ona ben taktım) kadar böylesine sevinmemiştir.

Bu ilk sıcak günde, onunla ben, güneşin ilk tatlı ışıklarını aynı anda vücudumuzda duyduk, çıplak toprağın bağrını yarararak çıkmaya başlayan yeşil otların kokusunu biz ikimiz aynı anda aldık ve biz ikimiz bizi kuşatan karanlıktan insanın yüzüne gülen, gerçek baharın ilk sabahına aynı anda çıktık.

Bana sorarsanız, boşa giden hamur ve ilaçlarla günlerini geçirdiğim bu soğuk, nemli bodrumdan, kelimenin tam anlamıyla bir delikten gün yüzüne çıktım. Buzağıyı da, yana yatmış ve delik deşik olmuş duvarlarından kışın karla-

* Pesah bayramı (hamursuz bayramı): Yahudilerin Mısır'dan çıkışlarını anmak amacıyla her yıl kutladıkları bayram (ç.n.).

** Kantor: Sinagogda koro başı (kilise hanendesi).

rın içeri savrulduğu, yazın da yağmurun kamçıladdığı kü-
çük, karanlık, çamurlu ve pislikten batmış durumdaki bir
ahırdan çıkarıp salıverdiler.

Bu şekilde, özgür güneş aydınlığına kavuşan biz iki-
miz -ben ve buzağı Meni- doğaya karşı gönöl borcu duya-
rak, her birimiz kendimizce sevinçten oynayıp zıplamaya
başladık. Kollarımı havaya kaldırıp iki yana ayırarak ve ağ-
zımı kocaman açarak bütün gücümle temiz bahar kokusu-
nu içime çektim. İçime çektiğim bu temiz hava, beni sanki
yukarılara, bulutların hafif bir buğı gibi süzöldüğü, bem-
beyaz kuşların bir görünüp bir gözden kaybolduğı ve de-
rin mavilikte yüzercesine cıvıldaşıp ötüştüğü gökyüzünün
o uçsuz bucaksız maviliğine doğru kaldırıyormuş gibi geli-
yordu bana. Bayramlarda sinagogun vaiz kürsüsünde ba-
bamla birlikte söylediğimiz o sözsüz, melodisiz, coşkun
dalgaların yarattığı kıvrak çağlayanın o güzelim şarkısı,
hayranlık ve sevinç dolu bir tür şarkılar şarkısı kabaran
göğsümden kendiliğinden kopuveriyordu.

Baharın ilk gününde işte böyle sevindim.

Buzağı ise sevincini bambaşka bir şekilde gösterdi.

O, ilk iş olarak yüzünü nemli, kararmış gübre yığının-
a daldırdı, sonra ön tırnaklarıyla yeri kazıdı, bundan sonra
da kuyruğunu kaldırdı ve aniden dört ayağını birlikte yer-
den keserek sıçradı ve böğürdü:

“Mö-ö-ö!...”

Bu “Mö-ö-ö” bana o kadar gülünç geldi ki, kahkaha
atmaktan kendimi alamadım ve hemen tıpkı onun gibi ku-
sursuz bir şekilde “Mö-ö-ö” diyerek buzağıyı taklit etmeye
başladım.

Benim onu taklit edişim galiba buzağının hoşuna git-
mişti: Tekrar böğürdü ve tekrar dört ayağını birden toplayarak
havaya zıpladı. Anlaşılabacağı gibi ben de, sıra bana
geldiğinde hoplayıp zıpladım. Ve bu, birkaç kez böyle de-

vam etti: Ben zıplıyorum, buzağı zıplıyor; buzağı “Mö-ö-ö” diye bağıyor, o susunca ben başlıyorum: “Mö-ö-ö!...”

Eğer ağabeyim Elya ense köküne bir şaplak atmasaydı, bu oyun kim bilir daha ne kadar sürecekti:

– Demek bunun için ortadan kayboldun! Şuna bakın hele, yakında dokuz yaşında bir delikanlı olacak, ama bir buzağıyla yaramazlık yapıyor! Haydi eve, marş, işe yaramaz haylaz!... Bekle gör, babam seni haşlayacak!...

2

Ne saçma! Babam hiç de beni haşlamayacak. O hasta. Sonbahardan, ta bayramdan beri, artık eskiden olduğu gibi sinagogda çalışmıyor, geceler boyunca hep öksürüyor. Bize bir doktor geliyor. Bu doktor esmer, şişko, siyah bıyıklı, gözlerinin içi gülen, neşeli bir adamdır. O bana “puzır” (tombiş) diyor ve karnıma fiske vuruyor. Annemi, bana sadece patates vererek kötü beslediğine inandırmaya çalışıyor boyuna. Hasta babama ise et suyu ve süt, süt ve et suyu verilmesini emrediyor. Annem doktorun bu öğütlerini dikkatle dinliyor, ama doktor gidince yüzünü önlüğüyle gizliyor, omuzları sarsılmaya başlıyor. Sonra gözlerini kuruluyor, ağabeyimi bir köşeye çağırıyor ve onunla bir şeyler fısıldaşıyorlar. Annem ağabeyimi bir yere göndermek istiyor, o ise gitmeyi reddediyor.

– O insanların yanında hizmetkârlığa gideceğime, yerin dibine gömülürüm daha iyi, diyor ağabeyim. Bugün ölsem bundan daha iyidir!...

– Dilin kopsun, alçak! Senin için aylak aylak gezmek daha önemli! diyor annem fısıltıyla, dişlerini sıkarak lafı ağzına tıkıyor ve ondan umudunu kesiyor.

Annem etrafına bakınıyor, Elya'yı paralamaya hazır. Ancak hemen yumuşuyor ve:

– Peki, ne yapalım yavrucuğum? Babana acı! Onun kurtulması gerek... diyor.

Elya büfede göz gezdirerek:

– En iyisi bir şeyler satmak, diye öneride bulundu.

Annem de büfeye baktı. Gözlerini silerek fısıldadı:

– Ama ne satayım ben? Canımı mı? Sana göre daha satacak bir şeyler var. Sanki büfe tamtakır değil de!...

– Ne varsa! diyerek razı oluyor Elya.

Annem birden:

– Soyguncu! Cani! diye haykırıyor ve gözleri kan ça-nağına dönüyor. Ah, kimin benimkiler gibi böyle cani ruh-lu çocukları var?!

Annem ölkeden kabına sığmıyor. Fakat biraz ağladık-tan sonra gözlerini kuruluyor ve Elya'nın önerisine boyun eğiyor.

Böylece kitapları, babamın dua örtüsünün gümüş sa-çağını, yaldızlı iki kadehi, annemin ipek robunu ve niha-yet bir elden önceki ele geçen diğer bütün eşyaları sattılar.

Kitapları, seyrek sakallarını sürekli kaşıyıp duran, ufak tefek bir adam olan seyyar kitapçı Mihl satın aldı. Za-vallı Elya, onu bize çağırmak için üç defa gitmek zorunda kaldı, en sonunda onu evimize getirmeyi başardı. Annem kitapçı Mihl'i görünce çok sevindi, ama babamın duyma-ması için, parmağını ağzına götürerek yavaş konuşmasını işaret etti ona. Mihl annemin ne demek istediğini anladı. Başını kitap rafına doğru kaldırarak ve alışkanlıkla sakalını kaşıyarak yavaş bir sesle:

– Hadi, gösterin bakalım, neler varmış sizde? dedi.

Annem bana başıyla, masaya çıkıp raftaki kitapları vermemi buyurdu. Onun emrini ikiletmedim. Büyük bir sevinçle masanın üzerine sıçradım, ama o anda da kendimi boylu boyunca yere uzanmış buldum. Bunun üzerine, ağa-beyimin düşüncesine göre “bir deli gibi” böyle sıçradığım

için ondan paparayı yedim. Sonra kendisi masaya çıktı ve kitapları Mihil'e vermeye başladı.

Mihl bir eliyle sakalını kaşımayı sürdürürken, diğer eliyle de kitapların sayfalarını çevirip gözden geçiriyordu. Her kitapta bir kusur buluyordu; birinin cildi iyi yapılmamış, bunun arkası berbat durumda, şu öteki tam bir kitap bütünlüğü taşıyor... Bütün kitapları, ciltleri ve bütün kitap arkalarını gözden geçirmeyi bitirdikten sonra sakalını kaşıyarak şöyle dedi:

– Bu bir talmud* olmalı, tam derleme, bunu belki alırım...

Annem bembeyaz kesildi, ağabeyim ise, annemin aksine kırmızı bir kumaş gibi kızardı.

– Sadece talmud derlemesini satın alacağınızı niçin daha önce söylemediniz? diyerek, ağabeyim Mihil'e çıkıştı. Siz sadece insanların kafasını karıştırmak, zamanlarını çalmak için gelmişsiniz!...

– Sessiz ol Elya! Senden rica ediyorum, sessiz ol! diyerek annem ağabeyime yalvarıyor.

Bitişik odadan babamın hırıltılı sesi işitiliyor:

– Kim var orda?

Annem ona yanıt veriyor:

– Burda kimse yok!

Annem ağabeyimi hasta babamın yanına yolluyor, kendi de Mihil'le pazarlığa tutuşuyor ve sonunda bütün kitapları satıp elden çıkarıyor. Fakat anlaşılan, annem kitapları yok pahasına satmıştı, çünkü Elya içeri girip Mihil'in ne kadar ödeme yaptığını sorduğunda:

– Bu senin işin değil! diyor annem ona.

Kitapçı Mihil ise, kitapları çarçabuk bir çuvala dolduruyor ve aynı çabuklukla ortadan toz oluyor.

---

* Talmud: MÖ III. yy. ile V. yy. arasında düzenlenen, Yahudiliğin din, yaşam ve hukuka ilişkin emirlerinin toplandığı kitap.

Bana en çok keyif veren büfenin satışı oldu.

Doğrusu, babamın dua örtüsünden gümüş saçağın sôkülüşü de eğlenceliydi. Kuyumcu İsel'in nasıl pazarlık ettiğini dinlemek, hepsinden daha ilgi çekiciydi. Yüzünün orta yerinde kırmızı bir leke olan solgun benizli bu adam, evimizden üç defa ayrıldı ve geri döndü, en sonunda, istediğini elde etti kuşkusuz. Pazarlık bittikten sonra, pence-
renin önüne oturdu, ayak ayak üstüne attı ve sapı geyik kemiğinden yapılmış sarı renkli bir çakı çıkardı cebinden; orta parmağım bükerek gümüş saçağı ustaca sökmeye baş-
ladı. Eğer saçağı onun gibi böyle ustaca sökebilseydim, kendimi dünyanın en mutlu insanı sayarmışım gibi geliyor bana.

Annemin nasıl hüngür hüngür ağladığını görecekti-
niz! Artık neredeyse nişanlanacak yaşta yetişkin bir deli-
kanlı olan Eiya bile, eşyaların satılmasından dolayı yüzünü
duvara döndü, tuhaf bir şekilde feryadı bastı ve ceketinin
eteğiyle gözlerinin yaşını kurulamaya başladı.

Babam odasından sesleniyor:

– Ne oluyor orda?

– Yok bir şey! diye annem yanıtlıyor onu, ağlamaktan
kızaran gözlerini de siliyor.

Annemin alt dudağı ve yüzünün bütün alt yarısı öyle-
sine titriyordu ki!... Onun bu halini görüp de insanın gül-
mekten kendini alabilmesi için taş olması gerekirdi.

Ama bütün bunlar, büfenin satışı sırasında olanlarla
kıyaslandığında bir hiç kalırdı.

Birincisi, büfemizi nasıl alıp götürecekler? Bütün ha-
yatım boyunca bu büfe, duvarla bütünleşmiş gibi geliyor-
du bana. Onu yerinden sökmek mümkün olacak mı? İkinci
olarak, bundan böyle annem ekmegi, pazar sepetini, ta-
bakları, kalaylı kaşık ve çataları (bizde iki tane gümüş ka-

şık ve bir çatal vardı, ama annem onları satmış bulunuyor artık) nereye koyacak ve biz pesah bayramı yemeğini nerede saklayacağız?

Marangoz Nahman, kocaman kırmızı ıtnaklı parmaklarını üzerinde gezdirerek büfeyi ölçerken, ben hep bunları düşünüyordum. Nahman'ın yaptığı ölçüme göre, büfe kapıdan geçmeyecekti.

Elya:

– Peki içeri nasıl girmiş? diye sordu.

– Bunu ona sor! diye Elya'yı tersliyor Nahman. Nereden bileyim ben, nasıl girmiş? Sürüklemişler, gördüğün gibi de girmiş.

Ben bile büfe için endişelenmeye başlarken (onun bizde kalacağını düşünüyordum) bir dakika kadar geçti. Ancak benim bu kaygım fazla uzun sürmedi. Nahman, kendisi gibi marangoz olan iki oğluyla birlikte göründü ve onlar satın aldıkları malı şeytanca bir ustalıkla tutup kaldırdılar. Önde Nahman, onun arkasından büfeyi kaldıran iki oğlu, onların arkasında da ben, yürümeye başladık.

İhtiyar Nahman emirler yağıdırıyordu:

– Kopl, yan yürü! Mendl, sağa git! Kopl, acele etme! Mendl, tut!...

Onların etraflarında hoplayıp zıplayarak ben de yardım ediyordum. Elya ile annem yardım etmek istemiyorlardı. Öylece ayakta dikilmiş duruyorlar, büfenin çıktığı, örümcek ağlarıyla bürülü duvardaki boş yere bakarak ağlıyorlardı. Onların bu hali tuhaftı, bildikleri ve yaptıkları tek şey ağlamaktı.

Birden trrrak! diye bir gürültü koptu. Tam çıkışta büfenin camı kırıldı.

İhtiyar marangozla oğulları arasında bir küfürlü kavga başladı, birbirlerini suçluyorlardı:

– Bostan korkuluğu!

– Ayı!

- Şeytanlar götürsün seni!
- Tanrı belanı versin!
- Neler oluyor orda öyle? diye hasta babamın hırıltılı sesi geldi yattığı odadan.
- Annem gözyaşını silerek babama karşılık veriyor:
- Yok bir şey.

4

Sonunda, sıra benim karyolamla Elya'nın yattığı divana gelmişti.

Gerçek şenlik işte o zaman başladı.

Elya'nın divanına önceleri kanepede deniyordu ve sadece oturmak için kullanılıyordu. Ama Elya büyüyüp bir damat adayı olunca kanepede yatmaya başlamıştı, ben de onun karyolasında yatıyordum artık; böylece kanepede divan olarak ad değiştirmiş oluyordu.

O iyi eski günlerde, babamın sağlığının yerinde olduğu ve dört şarkıcıyla birlikte Myasnikov sinagogunda şarkı söylediği günlerde, divanın yayları vardı. Daha sonra bu yaylar benim elime geçmiş ve onları kendime oyuncak yapmışım. Elimi sakatlamışım, az daha gözümü kör edecektim; bir gün de yayları boynuma geçirmiş ve neredeyse boğuluyordum. Elya beni adamakıllı patakladıktan, yayları tavanarasına fırlatıp çatı merdivenini de oradan kaldırdıktan sonradır ki bu haylazlıklarım sona erdi.

Divanla karyolayı bizim şu Hana satın aldı. Annem, fiyatta anlaşılmadan onun eşyalara yanaşmasına ve onları incelemesine izin vermedi.

- Ne görüyorsanız onu satın alırsınız. Burada hiçbir şey kontrol edilmez!

Ama Hana, önden bir miktar para verdikten sonra, divanla karyolaya yaklaşıp yatağı kaldırıncı kudurmuşçasına tükürmeye başladı. Bu tavır annemi o kadar incitti ki aldı-

ğı güvence parasını hemen geri vermeye bile hazırdı. Fakat işe Elya karıştı:

– Bir şey bir kez satıldı mı, satıldı demektir!...

Elya'yla bana bir yer yatağı yapıldı ve ikimiz iki kont gibi bir yorganın (Elya'nın yorgam satılmıştı) altına sokulduk. Yerde yatmanın o kadar da kötü olmadığını ağabeyimin ağzından duymak hoşuma gitti.

Ağabeyim yatağa girmeden önce dua okuyup sonra da uykuya dalınca, ben döşemenin bir ucundan öbür ucuna yuvarlanmaya başlıyordum.

Tanrıya şükürler olsun, döşeme şimdilik bize yeter. O kadar rahat ki! O kadar ferah ki! Cennetten bir köşe sanki!

5

Bir sabah annem:

– Ne olacak bundan sonra? diye soruyor, çıplak duvarlarda göz gezdirerek.

Elya'yla ikimiz de aynı şeyi yapıyoruz. Ağabeyim birden bana dönüyor ve endişeli bir ifadeyle:

– Hadi sen avluya çık, annemle benim, bazı şeyler konuşmamız gerekiyor diyor.

Bir anda kendimi dışarıda buldum ve kuşkusuz hemen buzağıya doğru atıldım.

Buzağı Meni son zamanlarda büyümüş, aman nazar değmesin, daha bir güzelleşmişti! Siyah yüzü daha da şirin olmuş, yuvarlak gözleri bir insanınki gibi akıllıca bakıyorlardı ve Meni, sanki birinin onu olatmak için uzaklara götürmesini ya da hiç değilse boynunu kaşımamasını bekliyordu. O bunu çok sever.

Ağabeyimin sesini duydum birden:

– Yine mi buzağının yanındasın? Sen bu sevimli dostundan hiç ayrılamayacak mısın?

Fakat öncekilerle kıyaslandığında, bu defa oldukça yumuşak davrandı bana.

Elya elimden tutuyor ve şimdi kantor Gerş-Ber'in evine gideceğimizi söylüyor. Orada rahat edeceğim. Birincisi, karnımı doyuracaklar. Bugünlerde evimizde işler kötü, babam hasta, onun kurtulması gerek.

– Biz, diyor Elya, onun iyileşmesi için elimizden gelen her şeyi yapıyoruz.

Elya ceketinin önünü açıyor ve yeleğini gösteriyor:

– Bak işte, benim bir saatim vardı, müstakbel kayınpederimin armağanıydı. Onu satmak zorunda kaldım. Eğer müstakbel kayınpederim onu sattığını öğrenseydi, felaket olurdu! Tam bir kıyamet kopardı! İhtiyarın saatin satışıyla ilgili hiçbir şey bilmiyor olmasından dolayı Tanrıya şükre diyorum ve biz de böylece kıyametten kurtulmuş oluyoruz. Tanrı esirgesin, eğer gerçekten kıyamet kopsaydı... Bu zağıyla oynasan ne olacaktı ki? Zavallı dilsiz bir yaratık...

Her geçen dakika Elya, daha tatlı dilli ve daha iyi kalpli oluyor.

Ve sonunda:

– İşte geldik, diyor.

Kantor Gerş-Ber bir müzik adamıdır. Aslında kendisi şarkı söylemiyor: Zavallının sesi yok. Babam öyle diyor. Fakat o, herhangi şarkıdaki sözlerin anlamını biliyor. Onun korosunda on beş şarkıcı var. Korkunç derecede sert bir adamdır ama.

Ve işte sesimi dinleyerek denemeye başladı. Onun hoşuna gitmiştim. Başımı okşadı ve bende bir soprano sesi olduğunu söyledi. Bunun üzerine ağabeyim, bende sadece bir soprano yeteneği değil, sopranolar sopranosu yeteneği bulunduğunu belirtti...

Bundan sonra ağabeyimle Gerş-Ber pazarlığa başladılar, sonunda Elya bir miktar para aldı ondan ve bana Gerş-Ber'in evinde kalıp burada yaşayacağımı açıkladı.

– Onun sözünü dinle ve üzme kendini!

Kendini üzme demek kolay! Bu yaz günlerinde dışarı çıktığımda güneşin yaktığını, gökyüzünün billur gibi düdü ve çamurların çoktandır kurumuş olduğunu görünce içimde bir özlemin uyanmaması mümkün mü? Avluya, tam bizim evin yanı başına tomruklar yığılmış. Onlar bizim değil. Varlıklı bir adam olan losya bir ev yapmak niyetinde, bunun için de kereste hazırlıyor; koyacak başka yeri yok, o da getirmiş bizim avluya yığılmış. Tanrı uzun ömürler versin bu varlıklı adama! Onun tomruklarından ben kendime bir kale yapıyorum. Kalenin içinde de dulavrat otları ve patlangaçlar yetişiyor. Dulavrat otlarını çocuklara fırlatabilirsin, patlangaçları ise şişirebilir ve kendi alnına vurabilirsin, patlangaç da çatırtıyla patlar.

Burası, tomrukların arası, hem benim hem de buzağı için iyi bir yer. Onunla ben, bütün avlunun tek sahibiyiz. Nasıl özlem duymayayım şimdi?

6

İşte Gerş-Ber'in evine geleli neredeyse üç hafta oluyor ve şarkı söyleme işi hemen hemen suya düşmüştü. Bana başka bir iş buldular: Küçük Dobtse'ye dadılık ediyorum. O bir kambur kız çocuğu. Daha iki yaşını tamamlamamış bile, ama o kadar ağır ki onu zor taşıyorum. Gerçekten, onu kucağımda taşıırken göbeğim çatlıyor.

Dobtse beni seviyor. Cılız kollarıyla bana sımsıkı sarılıyor; sivri parmakları elime batıyor. O, bana “Kiko” diyor. Niye “Kiko” diyor, bilmiyorum. Dobtse beni seviyor. Geceleri bırakmıyor ki uyuyayım:

– Kiko, ki!

Bu, şu demektir:

“Kiko, beni salla!”

Dobtse beni seviyor. Ben yemek yerken ağzımdan lokmamı çekip alıyor.

– Kiko, pi!

Bu da şu demektir:

“Kiko, yemek ver!”

Evimiz burnumda tütüyor. Hem burda yemekler de güzel değil.

Bugün bayram... Diyorlar ki, bu günde, akşam olunca gökyüzü baştan başa açılmış. Nasıl da seyretmeye can atarsın! Sokak nasıl da çeker seni! Ama Dobtse beni bırakmaz. O beni seviyor.

– Kiko, ki! Salla beni!...

Ben uyuyuncaya kadar ona durmadan ninniler söylüyorum... Buzağı Meni bana konuk geliyor. O, akıllı gözleriyle bana bakıyor ve “Hadi gidelim!” diyor.

Ve Meni ile ben dereye iniyoruz. Fazla düşünmeden kısacık pantolonumu sıyrıp çıkarıyorum ve hop diyerek suya atlayıveriyorum. Yüzüyorum, Meni de arkam sıra yüzüyor. Ve karşı kıyıya çıkıyoruz. Burası hoş bir yer. Burada ne Gerş-Ber ne Dobtse ne de hasta babam var.

Uyanıyorum, meğer bir düşmüş bu.

Kaçmak, kaçmak, kaçıp kurtulmak buradan!

Ama nasıl? Nereye?

Kuşkusuz, evimize.

Fakat Gerş-Ber uyanmıştı. Elinde kocaman bir diyapazon tutuyor, onu dişlerine götürerek deniyor ve kulağına dayıyor. Sonra bana çabucak giyinmemi ve kendisiyle birlikte sinagoga gelmemi emrediyor.

– Bugün, her zamankinden bambaşka bir şekilde şarkı söyleyeceğiz!...

Sinagogun içinde ağabeyimi görünce şaşıyorum. Nasıl oldu da buraya geldi? O dua etmek için, genellikle babamın hizmet ettiği Myasnikov sinagoguna gider çünkü. Ne oldu acaba?

Elya'nın Gerş-Ber'le bir şeyler konuştuğunu ve ağabeyimin her halinden huzursuz olduğunu görüyorum.

– Unutma ama! Öğle yemeğinden hemen sonra, diyor Gerş-Ber.

– Hadi gidelim! diyor bana ağabeyim. Babamla görüşeceksin.

Ve ağabeyimle birlikte evimizin yolunu tutuyoruz. Ağabeyim adımlıyor, ben ise koşuyor ve hoplayıp zıplıyorum.

– Ne diye koşup duruyorsun? diyor Elya bana.

Görüyorum ki benimle konuşmak istiyor.

– Biliyorsun, babam ağır, hem de çok ağır hasta. Onun ne olacağını yalnız Tanrı bilir. Kurtarmak gerek onu, fakat bu konuda hiç kimse yardım etmek istemiyor. Onun hastaneye yatırılmasına annem hiçbir şekilde razı olmuyor. “Ben hayattayken, ona hastane yemeği yedirtmem” diyor... Sessiz ol, işte annem geliyor.

7

Annem kollarını ileri uzatarak bizi karşıladı. Beni kollarıyla sararak kucakladı, gözyaşlarını yanağımda hissettim. Elya içeri girdi, babamın yanına gitti, annemle ben de avluda kaldık. İnsanlar çevremizi sardılar. Komşumuz, tumbadız bir kadın olan Pesya, kızı Mindl, yengesi Perl ve onlardan başka iki kadın daha hemen oraya damlayıverdiler.

– Bayram konuğunuz var! diyor kadınlar. Bayramınız kutlu olsun!

Ama annem, ağlamaktan şişen gözlerini yere indiriyor.

– Evet, konuk... Çocuk hasta babasını yoklamaya geldi. Ne de olsa oğlu!... diyor annem ve başını acıyarak sallayan Pesya'ya dönerek yavaşça ekliyor:

– Ne biçim kasaba? Bir kişi olsun ilgilenseydi bari!... Kocam yirmi üç yıl boyunca sinagogda vaizlik etti... Sağlı-

ğı büsbütün bozuldu. Belki, yine de onu kurtarmak olanaklıydı, ama olmadı. Tanrının yardımıyla, son yastığa kadar her şey satıldı. Küçük oğlanı sinagogun şarkıcısına verdik... Her şey hasta kocam için, her şey onu kurtarmak için.

Pesya annemin sızlanmalarını dinliyor, ben ise yan tarafa göz gezdiriyorum.

– Kimi arıyorsun sen? diye soruyor annem.

– Böyle bir afacan kimi arayacak ki? Tabii ki buzağıyı! diyor Pesya ve bana dönerek tatlı bir dille:

– Ah, yavrum benim, artık buzağı yok! Onu kasaba satmak zorundaydık! Başka çaresi yoktu. Biz bir hayvanın karnını zar zor doyuruyoruz, nerde ikisini beslemek...

Al sana işte, buzağı birdenbire hayvan oldu!...

Bu şişko kadın zaten tuhaf biridir! O, burnunu her yere sokmak zorunda! Evimizde, Şavuot* bayramının gerektirdiği gibi acaba sütlü bir yemek var mı, onu mutlaka bilmesi gerek!

– Ne gereği vardı? diyor annem.

– Önemli bir şey değil, diyor Pesya.

Bunu söylerken şalının altından içinde kaymak olan bir çanak çıkartıyor ve anneme uzatıyor. Annem iki eliyle çanağı geri itiyor:

– Tanrı sizinle olsun, Pesya! Ne yapıyorsunuz? Biz düşkün kimseler miyiz ki? Benim kim olduğumu bilmiyor musunuz?

– İşte bu nedenle, kendini bağışlatmaya çahşarak, sizi tanıdığım içindir ki... İneğim son zamanlarda, Tanrıya şükürler olsun, düzeldi. Şimdi bizim birazcık lor peynirimiz, birazcık da tereyağımız var... Size ödünç veriyorum bunu... Tanrı görecektir, geri vereceksiniz!...

Pesya annemle de uzun uzun bir şeyler konuşuyor, ama benim aklım evimizin önündeki tomruklarda, aklım

* Şavuot; Yahudilerin yaz başında kutladıkları ve daha çok sütlü yiyeceklerin yapıldığı dini bayram (ç.n.).

buzacıda, buzağıda, buzağıda... Eğer utanmasaydım, hiçkır ağılamaya başlardım...

Ama annem, anlamadığım bir nedenle, bana öğüt veriyor:

– Şayet baban sana bir şey soracak olursa, ona: Tanrıya şükür, her şey iyi! de.

Ağabeyim ise daha da ayrıntılı açıklamalarda bulunuyor bana:

– Sızlanmak yok! Olan hiçbir olayı ona anlatmak yok! Bir şey sorarsa vereceğin tek yanıt şu olacak: Tanrıya şükür! Bu kadar! Anladın mı?

Elya ile birlikte hasta babamın odasına giriyoruz.

Buradaki masanın üzeri tamamen küçük şişelerle, kavanozcuklarla, kutucuklarla dolu.

İçerisi eczane gibi kokuyor. Pencere kapalı. Ama bayram diye, oda yeşilliklerle kaplanmış. Döşeme kokulu otlarla örtülmüş. Bu, eminim ki Elya'nın işi.

Babam beni gördü ve uzun, kurumuş parmağıyla kendisine yaklaşmamı işaret etti.

Elya beni iteliyor. Yanaşıyorum, fakat babamı zor tanıyorum: Yüzü kül renginde, siyah gözleri çökmüş, öyle ki doğal derinliklerini yitirmişler; ağarmış saçları, takma saçlar gibi parlıyor ve dimdik duruyor; dişleri de takma dişlere benziyorlar; boynu o kadar incelmış ki başını güçlükle tutuyor. Oturamıyor olması bir mutluluk! Dudaklarını durmadan tuhaf bir şekilde oynatıyor, bir yüzücü gibi puf-layıp duruyor:

– Tfu! Tfu!

Yanağıma dokunuyor. Eli bir deri bir kemik ve ateş gibi de yanıyor. Gizlice alay eder gibi gülümsüyor ve yüzü tıpkı bir ölününkine benzer bir görüntü alıyor.

Bu sırada, arkasında kocaman bıyıklı esmer bir adam olan o neşeli doktorla birlikte annem giriyor odaya. Dok-

tor eski bir dost gibi karşılıyor beni, karnıma bir fiske vuruyor ve neşeli bir ses tonuyla şöyle diyor babama:

– Bayram konuğunuz gelmiş! Kutlu olsun bayramınız!

– Teşekkür ederim! diye annem yanıt veriyor doktora ve hasta babamı bir an önce muayene etmesini, gerekli ilaçları yazmasını işaretlerle rica ediyor ondan.

Doktor, takır tukur sesler çıkartarak pencereyi açıyord ve pencere sürekli kapalı diye ağabeyime çıkışıyor:

– Size bin defa söyledim: Pencereler, açık tutulmayı severler!

Elya annemden yana dönerek, suçlu annem, pencerenin açılmasına o izin vermiyor, der gibi sessiz bir gülümsemeyle doktoru yanıtlıyor: Pencerenin açık olması babamın durumunu ağırlaştıracak ya da Tanrı esirgesin üşütecek diye ödü kopuyor.

Annem, konuşmadan, sadece bir işaretle, babamı çarçabuk muayene etmesini ve ona gereken ilacı yazmasını tekrar rica ediyor doktordan. Fakat doktor acele etmiyor. Cep saatini eline alıyor, bu kocaman altın bir saat, ağabeyim gözleriyle saati yiyecekmiş gibi bakıyor.

– Saatin kaç olduğunu öğrenmek ister misiniz? diye soruyor doktor, ağabeyimin öyle baktığını fark ederek. Saat onu yirmi altı dakika geçiyor. Ya sizin saatiniz kaç?

Elya, burnunun ucundan kulaklarına kadar kıpkırmızı kesilerek:

– Benim saatim durmuş, diye yanıt veriyor doktora.

Annemin sabrı tükeniyor: Doktorun bir an önce babamla ilgilenmesini istiyor. Ama doktor acele etmiyor. O, başkalarını ilgilendiren çeşitli şeyler sorup duruyor: Ağabeyimin düğünü ne zamanmış? Gerş-Ber, sesim için ne diyor muş? Doktorun düşüncesine göre, benim güzel bir sesim olsa gerekmiş, güzel ses babamdan bana geçmişmiş... Annem kendi kendini yiyor.

Nihayet, doktor sert bir hareketle, sandalyeyle birlikte hasta babama dönüyor, babamın kurumuş elini tutuyor ve soruyor:

– E, bugünkü duanız nasıl geçti?

– Tanrıya şükürler olsun, diye yanıtlıyor babam, ama gülümsemesi bir ölününkinden farksız.

– Öksürüğünüz azaldı mı? İyi uyudunuz mu? diye soruyor doktor, babama doğru eğilerek.

– Hayır, diyor babam soluk soluğa. Aksine... Durmadan öksürdüm... Çok az uyudum... Nerdeyse hiç uyumadım... sabaha kadar... Ama Tanrıya şükür, bugün bayram... öyle bir bayram ki... Ve işte konuğumuz... Bayramımızı kutlamaya... gelmiş...

Bütün gözler “konuğa” çevriliyor. Ama “konuk” mahcup oluyor ve onun akli fikri uzaklarda: Avluda, dışarıdaki tomruk yığnında; çocuklara fırlatabileceği dulavrat otunda; öylesine ilginç bir şekilde patlayan patlangaçlarda; çok akıllı olan, ne var ki artık bir hayvan sayılan buzağıda; dağın altından şırıldayarak aşağıya akan çayda; ve belki de, gökyüzü denen o kocaman mavi kubbenin uçsuz bucaksız derinliğindedir bu “konuğun” akli fikri.

8

Komşu kadın Pesya'nın bize “ödünç” verdiği kaymak tam zamanında geldi. Ağabeyimle birlikte, taze francalayı soğuk kaymakla dolu çanağa bandık ve bu, hiç de fena olmadı.

– Ne yazık ki çok az, dedi Elya.

Bugün Elya öylesine iyi kalpli olmuştu ki, beni Gerş-Ber'in evine götürmek için acele etmedi.

– Ne de olsa konuğumuzsun, dedi bana ve üstelik çıkip avluda, tomrukların arasında biraz oynamama bile izin verdi, yalnız biricik kısa pantolonumu, Tanrı korusun, yırtmamayı aklımdan çıkarmamam koşuluyla.

Ha ha ha! Biricik pantolonumu yırtmamalıymışım! Doğrusu, adama gülerler! Bu pantolonu bir görmeliydiniz. Aman da aman! En iyisi artık onu unutmak! Gelin şu varlıklı losya'nın tomruklarından söz edelim biraz. Tomruklar da ne tomruk ama!... Hiç kuşkusuz losya, bu tomrukların kendisine ait olduğunu düşünüyor. Bir çizgi çek üstüne! Onlar benim! Önünde bağı olan bir saray yapıyorum tomruklardan kendime. Ben bir prensim! Prens, sarayım bağında geziniyor, patlangacı koparacak ve pat diye kendi alnına vurup patlatacak, bir daha ve tekrar alnında pat diye bir patlangaç...

Herkes bana imreniyor. losya'nın oğlu, şu şaşı Genoh bile gıcır gıcır bir elbise giymiş önümden geçerken, sarayına kıskançlıkla bakıyor. Parmağıyla kısa pantolonumu gösteriyor, şaşı şaşı bakıyor ve beni alaya alarak:

– Bak, tomruklara bir zarar vermeyesin ha, diyor.

– İyisi mi arabanı çek git buradan! diye karşılık veriyorum ona. Ağabeyimi çağırmayayım!...

Bütün çocuklar ağabeyimden çekinirler, şaşı gözlü Genoh da çekilip evlerinin yolunu tutuyor. Ve ben yeniden sarayımın prensi oluyorum. Ama ne yazık ki Meni burada değil. Ama buzağı bundan böyle buzağı değil, o artık bir hayvandır. Şişko Pesya öyle diyor. Bu, tam anlamıyla bir hayvan mı demektir? Ya buzağıyı ne diye kasaba satmışlar? Yoksa Meni'yi kesecekler mi? Yani bunun için mi, onu kessinler diye mi doğdu o? Peki bir buzağı niçin doğar, ya bir insan niçin doğar?

Birdenbire korkunç çığlıklar ve ağlama sesleri yükseliyor evimizden. Annemin sesini tanıyorum. Evimizin etrafına bir kalabalığın yığıldığını görüyorum. Erkekler, kadınlar. Biri giriyor, biri çıkıyor...

Ama ben tomruklardan yaptığım sarayımda oturuyorum. Rahatıma diyecek yok.

Susun, susun losya geliyor! O, babamın tam yirmi üç yıl boyunca hizmet verdiği sinagogdaki insan kasaplarının başıdır. losya'nın kendisi de bir zamanlar kasaptı, ama artık hayvan ve deri ticareti yapıyor. O varlıklı, çok varlıklı!..

losya, elini kolunu sallayarak anneme kızıyor:

– Bu, böyle olur mu? Kantor Peysa'nın bu kadar hasta olduğunu nişin bana söylemediniz? Nişin sustunuz? (losya, “j” ve “ç” harflerini söyleyemiyor).

– Niçin bana bağırıyorsunuz? diye annem, acı acı ağlayarak kendini suçsuz göstermeye çalışıyor. Benim ne acılar çektiğimi bütün kasaba gördü. .. Onu kurtarmak için çabaladım... Kurtarılması için o kadar yalvardı ki...

Annem konuşacak halde değildi. İki kolu iki yanına düştü, başı arkaya devrildi. Elya annemi tuttu.

– Anne, niçin kendini mazur göstermeye çalışıyorsun? diyor Elya. Bugünün bayram olduğunu unutma, anne! Ağlamak doğru değil.

Varlıklı losya ise ateş püskürüyor:

– Nasıl bana “bütün kasaba biliyordu” dersiniz! Kasabadan bana ne? Bana söylemeliydiniz, sadece bana!... Ben her şeyi kendi hesabıma sayıyorum! Cenazeyi gömme işini, kefeni, hepsini! Ha, şayet yetimler için bir şey gerekirse, doğruca bana gelin!...

Ama bu adamın sözleri annemi yatıştırmıyor? Hüngür hüngür ağlıyor ve hiçbir şey hissetmeden Elya'nın kollarına yığılıp kalıyor. Elya ise acı acı ağlayışını sürdürerek anneme, durmadan:

– Bugün bayram, anne! Ağlamak doğru değil, anne!... diyor.

Ve ansızın her şey bütün açıklığıyla önümde aydınlanıyor. Kalbim acıdan sıkışıyor. Beni bir hüznün sarıyor, ağlamak istiyorum, ama hangi sebeple ağlayacağımı bilmiyorum. Ben sadece anneme acıyorum, onun perişan oluşu-

nu, iki de bir dūşūp bayılmasını görmeye dayanamıyorum. Ve işte sarayımı ve bağıımı terk edip çıkıyorum ordan. Annemin yanına geliyorum ve ben de ağabeyim gibi, ona:

– Anne, ama bugün bayram! Bugün ağlanmaz, anne!... diyorum.

Ve kendiliğinden gözlerimden yaşlar boşanıyor.

II. Yetimlik Bana İyi Geldi

I

Hayatta hiç böylesine saygı gösterilmemişti bana, şimdi olduğu kadar.

Niçin? Çünkü bildiğiniz gibi, pesah (hamursuz) bayramının ilk günü babam öldü.

Elya iyi kalpli ve sadık bir ağabey, ama ondan iyi bir öğretmen olmaz. Durmadan sinirleniyor ve kırılcı davranıyor. İşte benimle aynı sıraya oturuyor, dua kitabını açıyor ve başlıyor:

– Ulu ve kutsal olan senin adın ki...

O istiyor ki her şeyi bir anda ezberleyip aklımda tutayım. Bir duayı başından sonuna kadar tekrar tekrar okuyor ve sonra da okuduğu duanın tümünü ezbere tekrar etmemi istiyor.

Ama ben bunu beceremiyorum. Duayı ortasına kadar zar zor okuyorum, sonra duraklıyorum, daha sonra da her

şey berbat oluyor. İşte o zaman bôğrûme bir dirsek yiyorum. Ağabeyim diyor ki benim aklım burada değilmış, dışarıda bir yerlerdeymiş (nasıl da anladı hele!) ya da kafam buzağıyla ilgili düşüncelerle meşgûlmüş (kitaba baktığımı sanıyordu!).

Elya üşenmiyor, duanın tümünü ta başından itibaren tekrar ediyor. Zor bir tümceyi güçlûkle ağzımdan çıkarabiliyorum, ama daha sonra yine her şey yerinde sayıyor!

Elya kulağıma yapışıyor ve bana şöyle diyor:

– Eğer babam mezarından kalkıp nasıl bir oğlu olduğunu görseydi!...

– O zaman ben de ayin duası okumak zorunda kal-mazdım, diye hafiften karşı çıkıyorum ağabeyime ve bunu der demez de okkalı bir şamar yiyorum.

Ama annem hemen müdahale ediyor. Azarlayarak gözlerini ağabeyime diyor, kesinlikle bana vurmaması için onu uyarıyor: Ben bir yetimim!

– Tanrı senden soracak! diye bağırıyor annem. Ne yapıyorsun sen?! Kimi dövüyorsun? Kendine gel! Unutma ki bu yavrucak yetimdir!

Ben artık annemle birlikte babamın karyolasında yatıyorum. Bu karyola, mobilyalardan evimizde kalan tek parça. Annem, yorganın neredeyse tümünü benim üzerime örtüyor.

– Yoksulsun, benim babasız yavrucuğum! diye beni okşayarak ağlıyor. Üzerini sıcacık ört de uyu! Sana verecek yiyecek bir şey de yok ki!

Yorganı başıma çekiyorum, fakat uyuyamıyorum. Bir duanın ezberimdeki sözlerini yineleyip duruyorum. Çünkü okula gitmiyorum, öğrenim görmüyorum, dua okumuyorum. Gerş-Ber'in korosunda şarkı söylemiyorum. Hiçbir tasam yok.

Yetimlik iyi geldi bana!

Beni kutlayabilirsiniz! Artık ayin duasını ezbere okuyabiliyorum. Sinagogda kürsüye çıkıyorum ve duanın tümünü bir solukta okuyuveriyorum. Benim sesim güzel, babamdan geçmiş bu güzel ses bana, gerçek bir soprano sesi. Öteki çocuklar imrenerek bana bakıyorlar. Kadınlar göz yaşlarını tutamıyorlar, dua okuyan birçok kimse bana bakır paralar veriyor armağan olarak.

Varlıklı losya'nın oğlu şaşı gözlü Genoh, kıskanç mı kıskanç: En zor anda bana dilini çıkarıyor. Gülmekten duayı okuyamayayım istiyor. Ama onun inadına gülmeyeceğim işte! Sinagog görevlilerinden Aron, bir defasında yaptığı şaklabanlığı fark etti ve kulağından tuttuğu gibi onu dışarı attı. Sana da böylesi gerek!

Ayin duasını sabahları ve akşamları okumak gerekiyor. Bu nedenle artık Gerş-Ber'in evine dönmeyeceğim ve bundan böyle Dobtse'ye dadılık etmek zorunda kalmayacağım.

Sözün kısası, ben artık özgürüm. Bütün günü derede geçiriyorum, yüzüyorum ve balık tutuyorum.

Balık tutmayı ben kendi kendime öğrendim. Eğer isterseniz, size de öğretebilirim. Bu iş şöyle yapılır: Önce gömleğinizi çıkarmanız gerekir, gömleğin kollarını düğüm yapacak ve dereye gireceksiniz, su boğazınıza ulaşınca kadar ilerleyeceksiniz. Uzun, çok uzun dolaşmanız gerekir. Bir süre sonra gömleğin ağırlaştığını hissedeceksiniz, bu demektir ki gömleğin içi dolu. O zaman çabucak sudan çıkacak, gömleğin içindeki bütün çamur ve yosunları çırparak dökecek ve güzel şeyler göreceksiniz. Döktüğünüz yosunların arasında çok sayıda küçük kurbağacıklar bulabilirsiniz, onları suya geri atın. Ama başka bir seferde de bir sülük takılabilir ağızınıza. O zaman iş değişir. On tane

sülûge bir buçuk kapık* veriyorlar. Böyle bir para sokakta bulunmaz. Ama balık aramayın. Zamanı gelince bizim derede de balık bulunur, ama şimdilik yok. Ben balığın peşine takılmıyorum. Sülûk tuttuğum zaman ister istemez hoşnut oluyorum. Ama her defasında sülûk de çıkmaz. Bu yaz bir defadan başka hiç sülûk yakalayamadım.

Anlamıyorum, balık tutma işiyle uğraştığımı Elya nasıl oldu da duydu. Bu balık tutma yüzünden, tam istediği gibi kulağımı çekemedi. Talihim varmış ki komşumuz Pesya orada ortaya çıkıverdi. Bir öz anne bile kendi yavrusunu bundan daha ateşli bir şekilde savunamazdı!

– Bir yetimi dövmek hiç olur mu?!

Elya utandı ve kulağımı bıraktı.

Herkes bana kol kanat geriyor.

Yetimlik iyi geldi bana!

3

Komşu kadın şişko Pesya, gerçekten beni seviyordu. Onun evinde kalmama izin vermesi için anneme ricada bulundu.

– Ne diye tasalanıyorsunuz ki? diyor Pesya. Benim evimde yemek masasına on iki boğaz oturuyor. Bu, on üçüncü olacak.

Kene gibi de yapıştı Şişko.

Annem razı olmuştu artık. Ama ağabeyim işe karıştı:

– Onun, babam için ayın duası okumaya düzenli olarak gidip gitmediğini kim takip edecek?

– Ben bizzat takip ederim. Oldu mu?

Şişko Pesya varlıklı bir kadın değildir. O, kitap ciltçisi Moyşa'nın karısı. Moyşa, gerçek şu ki kendi alanında eşsiz bir usta olarak kabul ediliyor. Ama sadece ustalık yetmiyor.

---

* Kapık: Rus para biriminin küçüğü, kuruş (ç.n.).

– İnsanın bir de şansı olmalı, diyor Pesya anneme.

Annem de onunla aynı fikirde.

– İnsan zor durumdayken şansı gülmeli, diyor annem Pesya'ya ve beni örnek gösteriyor.

Gördüğünüz gibi, ben bir yetimim ve herkes beni yanına almak istiyor. Hatta bazı kimseler beni temelli olarak yanlarına almak istiyorlar.

– Fakat, diyor annem gözleri yaşla dolu olarak, öz yavrumu başkalarına evlatlık olarak verdiğimi düşmanlarım görmeyecekler... Onu bir süre için Pesya'ya vermek sence uygun mu? diye Elya'ya danışıyor annem.

Elya artık bir yetişkindir, ona mutlaka danışmadan olmazdı. Elini, henüz hiç tüy görünmeyen, fakat yakında sık bir sakalı olacağını belli eden yüzünde gezdiriyor ve yetişkin bir adamın kibirli edasıyla:

– Eh, öyle olsun! Yalnız rezalet çıkarmasın da...

Karar verdiler: Bir süre için komşumuz Pesya'nın evinde kalacağım, ancak hiçbir yaramazlık yapmayacağım...

Onlar için her şey yaramazlıktır! Eğlenceli şekilde fır fır dönüp durması için bir kedinin kuyruğuna bir parça kâğıt bağlamak yaramazlıkmış! Köpeklerin sağa sola koşuşmaları için, bir Rus papazının çiftliğini çeviren çitlere sopayla vurmak da yaramazlıkmış! İçindeki suyun şırıl şırıl akması için, sucu Leybka'nın fiçisindeki tıkaçı çekip çıkarmak yine bir yaramazlıkmış!

– Senin kollarını, bacaklarını kırmadıysam, yetim olduğuna şükret! diyor sucu Leybka. Artık bana güvenebilirsin...

Bundan hiç kuşku yok. Şimdilik bana el sürmeyeceğini şunun için biliyorum: Ben bir yetimim. Yetimlik bana iyi geldi!

Ama Pesya, eziklik duymayalım diye, palavra atmıştı. Onun evinde yemek masasına on iki kişinin oturduğunu söylemişti. Oysa benim hesabıma göre, ben on dördüncü kişi oluyordum. Pesya, belki de kör amcası Boruh'u saymayı unutmuştu. Bununla birlikte, kör amcaıy hesaba katmamış da olabilirdi, çünkü o tüm dişleri dökülmüş, lokmaları çiğneyemeyen bir ihtiyardı. Bunu tartışmayacağım. Kör bir ihtiyar, hiçbir şeyi çiğneyemiyor, tamam bu doğru, ancak lokmaları bir kaz gibi yutuyor ve hep fazladan bir lokma daha kapmak için çabahyor.

Zaten burada herkes, tıpkı şeytanlar gibi gördüğünü kapıyor ve birbirinin elinde ne varsa çekip koparıyor. Ben de denemeye kalkışım: Bu, masanın altından ayaklarıyla beni tekmelemelerine neden oldu. Ve Vaşti, hepsinden daha fazla vuruyordu bana. O tam bir çapulcu. Asıl adı Gerş, ama alındaki yumru yüzünden ona Vaşti* diyorlardı.

Bu evde herkesin bir lakabı vardı: Kütük, Erkek kedi, Karakuyruk,** Manda, Bir Dilim Daha, Yağla.

Burada harika olan bir şey varsa, o da takılan lakapların boşu boşuna olmadığıdır. Örneğin Pinya'ya 'Kütük' diyorlar, çünkü o şişman ve yusyuvarlak ve gerçekten de bir kütüğü andırıyor. Velvelya'ya 'Erkek Kedi' deniyor, çünkü yüzü karadır onun. Haim hantal biridir, bu haliyle bir mandaya benziyor. Mendel'e, leylek gagasına benzeyen uzun burnundan dolayı 'Karakuyruk' diyorlar. Faytl'ın konuşurken dili dolaşıyor. Onu 'Pe te le le' diye çağırıyolar. Berl, korkunç derecede pisboğaz: Ona kaz yağına batırılmış bir dilim ekmek veriyorlar, o ise "bir dilim daha" diyor. Zorah'a rezilce bir lakap takılmıştı: "Yağla", ama bu,

* Vaşti: Efsane kahramanı kral Artakserks'in karısı. Efsaneye göre, alında bir yumru varmış.

** Karakuyruk: Ukraynaca leylek.

doğrusu onun suçu değildi. Zorah, daha çok annesinin, onun başını pek seyrek yıkayan annesinin suçlu olduğu bir hastalıktan yakasını kurtaramıyordu. Ama belki bunda annesinin de bir suçu yoktu. Bunu tartışmayacağım ve bu yüzden artık kavgaya girmeyeceğim.

Kısacası, bu evde herkesin bir takma adı var. Bir şey daha var ki evdeki günahsız, dilsiz, nankör dişi kediye bile bir lakap takılmıştı: "Dilsiz kocakarı Feyga-Leya." Biliyor musunuz niçin böyle bir ad takmışlar kediye? Çünkü bu kedi, sinagog baş hahamı Nahman'ın karısı Feyga-Leya gibi şişko ve besilidir. Bu yüzden, yani bir kediye insan adı verdikleri için onları o kadar patakladılar ki! Ama hiçbir şeyin yararı olmuyor, sanki duvara söylüyorsunuz! Eğer onlar birine bir ad takmışlarsa, tamamdır artık!

5

Ya bana ne ad taktıklarını biliyor musunuz? Tahmin edemezsiniz... 'Kıpırdakdudak Motl!' Görüyor musunuz, dudaklarım hoşlarına gitmiyormuş. Yemek yerken dudaklarımı oynattığımı söylüyorlar. Dudaklarını oynatmadan yemek yiyebilen bir insan varsa, görmek isterim doğrusu!

Gerçekten ben, o kadar da kibirli değilimdir, yeter ki bir şey onurumu incitmesin. Fakat nedendir bilmiyorum, bu lakap benim hiç mi hiç hoşuma gitmiyor. Onlar da bunu fark ettiler ve sürekli bana takılıyorlar. Bunlar gibi küstahların bir eşi daha dünyaya gelmemiştir!

İlk başta beni 'Kıpırdakdudak Motl' diye çağırıyorlardı, sonra sadece 'Kıpırdakdudak', daha sonra da basitçe: 'Dudak' demeye başladılar.

– Dudak, neredeydin sen?

– Dudak, burnunu sil!

Bu, gücüme gidiyor ve gözlerimden yaşların hemen boşanıvermesi bana çok dokunuyor.

Bir gün babaları, yani Pesya'nın kocası, bana niçin ağladığımı soruyor.

Ona diyorum ki:

– Benim adım Motl iken, tuttular Dudak yaptılar, nasıl ağlamayayım?

– Kim sana bu lakabı taktı?

– Vaşti! diyorum.

Baba, Vaşti'yi haşlamaya yelteniyor, ama Vaşti, “hayır, hayır baba!” diyor: Bana hakaret eden o değilmiş, Kütük'müş. Bunun üzerine baba Kütük'ü cezalandırmak istiyor. Ama Kütük de suçu Erkek Kedi'ye atıyor. Ve böylece, biri suçu diğerine, diğeri ötekine yıkmaya başlıyor...

Baba:

– Sizi gidi namussuzlar! Bir yetimi üzme neymiş göstereceğim size! diyerek hepsini arka arkaya sıraya dizdi ve bir hiç yüzünden, kocaman dua kitabının kapağıyla pat pat diye popolarına vurdu, konu da kapanmış oldu böylelikle.

Gördünüz işte, herkes bana arka çıkıyor. Kimse kılma ma dokunamıyor.

Yetimlik bana iyi geldi!

III. Ne Olacak Benim Halim?

1

Haydi, cennetin nerede olduğunu bulun da görelim bakalım! Asla bulamazsınız.

Herkes başka bir yerde olduğunu söylüyor. Örneğin annem, cennetin orda, yani babamın şu anda bulunduğu yerde olduğuna inanıyor. Annem diyor ki, bu dünyada acı çeken bütün inanan ruhlar cennete kavuşurlarmış. Dünyadaki hayatlarını gereğinden fazla azap çekerek geçirenler, göksel bir çarlığı da hak ederler. Bu, gün gibi açık, buna en iyi örnek babam olabilir.

– Eğer cennette değilse, başka nerede olur ki? Hayatayken az mı acı çekti o? diyor annem ve gözyaşlarını siliyor, babamı ne zaman anımsasa hep yaptığı gibi.

Ama arkadaşlarıma sorarsanız, cennetin, güya doruğu gökyüzüne dayanan ve tepeden dibe kadar saf kristalden bir dağın üzerinde bulunduğunu söylerler size. Çocuklar

orda çok iyi yaşıyorlarmış: Özgürlermiş, kimse onlara bir şeyi zorla öğretmiyormuş, orda hiçbir şey yapmıyorlar, sadece sabahdan akşama kadar süt içinde yüzüyorlar ve canlarının istediği kadar bal yiyorlarmış.

İnsanların cennet hakkında bildiklerinin bu kadar mı olduğunu sanıyorsunuz? Hayır, şüphesiz ki hayır! Örneğin kitap ciltçileri, cennetin banyoda olduğunu söylüyorlar. Ben bunu, yemin ederim ki komşumuz Pesya'nın kocası ciltçi Moyşa'dan kendi kulaklarımla duydum!

Daha neler neler!

Ama bana sorsaydınız cennet neresidir diye, sağlık memuru Menaşe'nin bahçesinden başka bir yer değildir, derdim size. Tüm dünyada eşi bulunmayan bizim sağlık memuru Menaşe'nin bahçesi gibi bir bahçenin, oturduğumuz sokak veya kasabamızda olmadığından adım gibi eminim. Böyle bir bahçe yok, olmadı ve olmayacak! Kime sorarsanız herkes böyle söyler size.

Ama size hangisini anlatmalı önce: Menaşe'nin kendisini mi, karısı Menaşiha'yı mı, yoksa onların bahçelerini mi, yani şu cenneti mi?

Ben yine de, sağlık memuru ve karısından başlamak gerektiğini düşünüyorum. Onlar ev sahibi ve bu onur da onlara ait.

2

Sağlık memuru Menaşe bizim doktoru taklit eder: Kış ve yaz aylarında pelerin giyer. Bir gözü diğerinden az görüyor, ağzı da bir tarafa biraz kaymış durumda. Doğrusu, hiç de biraz değil, fazlasıyla, hem de çok fazlasıyla yamuk bir ağzı var. Menaşe, cereyanda kaldığı için böyle olduğunu söylüyor. Fakat rüzgârın bir insanın ağzının yerini değiştirebileceğini aklım almıyor. Ben kaç defa rüzgârın önünde

dikildim oysa! Bana öyle geliyor ya, sadece ağzı değil, kafası da bir tarafa çarpılmış olabilirdi! Sağlık olsun!

Bana kalırsa, Menaşe'nin ağzını bir tarafa eğmesi, sadece bir alışkanlık. İşte, örneğin arkadaşım Berl. Gözlerini durmadan kırıştırması onun bir alışkanlığı. Velvel ise konuşurken, sanırsınız ki erişte çorbası kaşıklıyor. Dünyada her şey bir alışkanlık işidir.

Fakat ağzı bir tarafa yamulsa da, Menaşe'nin işleri öteki doktorların işlerinden daha iyi gidiyor. Çünkü birincisi, o efendilik taslamıyor, bizim doktor gibi. Yeter ki onu çağırınsınlar, hemen geliveriyor. İkincisi, o reçete yazmıyor, bütün ilaçları kendi yapıyor.

Bir gün beni hummaya benzer bir titreme tuttu ve böğrüm sancımaya başladı. Sebebi gün gibi açık, gereğinden fazla derede kalmıştım çünkü. Annem derhal Menaşe'ye koştu. Hemen geldi, beni muayene etti ve ağzını yamultarak:

– Korkacak bir şey yok. Önemsiz bir şey. Delikanlı akciğerlerini üşütmüş, dedi.

Ve hemen cebinden küçük mavi bir şişe çıkardı, şişenin içinden de altı ayrı küçük kâğıt parçasına sarılı bir şey döktü. Buna toz diyorlardı. Bir tanesini açıp derhal içmem için beni zorladı. Bağırmamla tozu puskürtmem bir oldu! Bu tozu içmenin ölümden beter olduğunu ta yüreğimde hissettim. Evet, böyle oldu! Hem bir de acıdan acıya fark var. Siz hiç yeşil bir fundadan soyulmuş bir kabuğu çiğnediniz mi? Menaşe'nin tozunun tadı gibi bir tadı vardır. Bir kez tattınız mı bir daha asla unutmazsınız: Bir şey eğer toz ise, acı demektir.

Ama yine de, hiçbir yalvarışın, içmek zorunda olduğum tozu içmeme yararı olmadı. Onu içmek ölümden farksız gibi geliyordu bana! Menaşe, geriye kalan beş torbacık tozun her iki saatte bir bana içirilmesini söyledi. Tam da içecek adamı buldu!

Annem bir dakikalığına yanımdan ayrılır ayrılmaz, içinde toz bulunan beş küçük kâğıt torbacığın hepsini çöp tenekesine boşalttım, boşalan kâğıt parçacıklarının içine de birer çitmik un koyup sardım.

Bundan sonra annemin işi başladı: Bana toz içirme zamanı geldi mi diye, her defasında komşumuz Pesya'ya koşup saate bakmak. Harika, her toz torbacığını açıp içtikten sonra daha iyi oluyordum. Altıncı torbacıktan sonra, sağlığım adamakıllı yerine gelmişti.

– İşte doktor bu! diyordu annem.

Annem beni okula yollamadı ve bana beyaz francala ile şekerli çay verdi.

– Sağlık memuru Menşe, bütün doktorlardan daha doktordur. Tanrı ona sağlık ve uzun ömürler versin! Onun öyle olağanüstü tozları var ki ölüyü bile diriltir!

Annem, sağlık memuru Menşe'yi işte bu sözlerle överek, alışıldık üze, gözyaşlarını siliyordu.

3

Sağlık memurunun karısına, kocasından dolayı Menşiha diyorlar. Muzır karı! Herkes böyle görüyor onu. Biliyor musunuz niçin? Çünkü o kötü kalpli bir kadın. O bir kadına benzemiyor: Kaba, erkeksi bir yüzü, erkeksi bir sesi var, giydiği çizmeler bile erkek çizmesi ve o konuşurken, sanırsınız ki biriyle ağız kavgası ediyor. Çevresinde kötü bir ünü var. Bir yoksula hiçbir zaman bir lokma ekmek vermez, oysa evi ağzına kadar yiyecek doludur. Onun evinde, örneğin geçen yıldan, daha önceki yıldan kalma ve öyle ki on yıl yetecek kadar reçel bulursunuz. Niçin bu kadar reçeli var, bunu belki kendisi de bilmiyor. Bu kadının karakteri böyle, değiştiremezsiniz bunu. Yaz mevsimi başlar başlamaz o sadece bir iş yapar: Reçel kaynatmak. Ve siz, onun bu işi bir köşede yaptığını mı sanıyorsunuz? Hiç

de öyle değil! Menaşiha kozalak, kuru yaprak, ufak çalı çırpı toplar ve ateşi yakar, öyle bir duman tüter ki o çevrede insan soluk alamaz olur. Yaz aylarında şayet bir gün yolunuz bize düşecek olursa, bir yanık kokusu alacaksınız, korkmayın, yangın falan değildir, bu, kendi bahçesinden topladığı meyvelerden Menaşiha reçel kaynatıyor demektir.

İşte sağlık memurunun bahçesine gelmiş bulunuyoruz, söz verdiğim üzre, size bu bahçeyi anlatacağım.

4

Burada ne meyveler yok ki! Elmalar mı, armutlar mı, kirazlar mı, erikler mi, vişneler mi, beктаşıüzümleri mi, frenküzümleri mi, şeftaliler mi, kayısılar mı, ahududular mı, dutlar mı dersiniz, aklınıza hangi meyve gelirse! Size bir şey daha: Sonbahar bayramında Menaşiha'nın evinde asma üzümü bile bulunabilir! Doğrusu, bu üzümü yiyince adamın gözleri yuvalarından fırlıyor. Fakat Menaşiha, bu korusu gibi ekşi üzümde bile para vuruyor. O her şeyden para yapmasını biliyor. Ayçiçeğinden bile. Tanrı adına yalvarıp ayçiçeği istediniz diyelim ondan! Asla! Size bir tek ayçiçeği çekirdeğini bile parasız vermektense, dişini çekmeye razıdır. Ya bir elma, bir armut veya bir erik isteyecek olsanız, bir şey demez ki!...

Ben Menaşiha'nın bahçesini beş parmağım gibi bilirim. Bahçenin hangi köşesinde hangi ağacın olduğunu ve bu yılki ürünün nasıl olacağını bilirim.

Bütün bunları nerden biliyorsun, diye sorabilirsiniz bana. Merak etmeyin, bu bahçeye benim ayağım değmiş değildir. Hem oraya nasıl girmiş olabilirim ki etrafı yüksek çitlerle, üstelik dikenli çitlerle çevriliyken, hem de bahçede bir köpek varken, bu köpek ki gerçek bir kurt! Bu lanetli köpek, uzun bir zincire bağlı olarak orda bulunuyor,

yeter ki biri önünden geçmesin veya o birini fark etmesin, bir kimse onun gözünün önünde dolaşmasın, zincirini parçalayacak gibi gererek ileri atılıyor ve havlamaya başlıyor; sanırsınız ki bütün şeytanlar bu lanetli yaratığın başına üşüşmüşler.

O halde bana soracaksınız: Peki Menâşe'lerin bahçesi ni nerden biliyorsun sen öyleyse?

Dinleyin de anlatayım size.

5

Siz bizim oymacı Mendel'in oğlunu tanıyor musunuz? Hayır mı? Bu demektir ki Mendel'in nerede oturduğunu da bilmiyorsunuz.

Onların evi sağlık memurunun eviyle yan yana, pencereleri de Menâşe'lerin bahçesine açılıyor. Mendel'lerin evinin çatısına çıkıp oturduğunuzda, sağlık memurunun bahçesi tümüyle gözlerinizin önüne seriliverir.

Mendel'lerin damına geçmek tam bir hüner işi. Ama bu, benim için sorun değil, çünkü Mendel'lerin evi bizim evle yan yana ve bizimkinden oldukça alçak bir ev. Demek ki sadece bizim tavanarasına süzülüp geçmeniz (ben oraya merdivensiz çıkabiliyorum, gerekirse bunu nasıl becerdiğimi bir gün size de anlatırım), bir ayağınızı çatı penceresinden geçirmeniz gerekir, bunu yaptınız mı kendinizi bir anda Mendel'lerin çatısında bulursunuz. Oraya isteğinize göre yerleşin: Sırtüstü veya yüzükoyun uzanın, canınız nasıl isterse. Ama mutlaka uzanmanız gerekir, yoksa sizi biri fark ederse, Tanrı esirgesin, işte o zaman felaket olur.

Ben bu iş için genellikle, babamın ruhuna ayin duası okumak üzere sinagoga giderken, havanın alacakaranlık olduğu zamanı seçiyorum. Bu, en uygun zamandır: Hava ne tam aydınlık ne tam karanlık. Hızla Mendel'lerin çatısına koşuyorsun ve Menâşe'lerin meyve bahçesini seyre ko-

yluyorsun, size yemin ederim ki, hiçbir cennet bu bahçeyle boy ölçüşemez!

Tam yaza girilirken ağaçlar çiçekleniyor: Bembeyaz çiçeklerle bezeniyorlar. Belli bir zaman geçtikten sonra da meyveler ve yemişler ortaya çıkmaya başlıyor, örneğin bektaşiüzümü.

Bektaşiüzümünü sararınca, hatta pembeleşinceye kadar bekleyen tuhaf insanlar var.

Ne aptallık bu! İnanın bana, bektaşiüzümü yeşilken daha lezzetli ve olgunlaşmış halinden daha iyidir. Diyecsiniz ki bektaşiüzümü korukken ekşidir, bu nedenle de dişlerinizi kamaştırır. Ne olur kamaşıtırsa? Ekşi olması ruhunuza iyi gelir, kamaşmaya karşı da sağlam bir ilaç var: Tuz. Dişlerinize tuz sürmeniz ve yarım saat kadar ağzınızı açık tutmanız yeter. Her türlü kamaşmanın canı cehenne-me, bu yarım saatten sonra tekrar bektaşiüzümü koruğu yiyebilirsiniz.

Bektaşiüzümünden sonra frenküzümü yetiştiriyor. İncecik şingillarda (salkım dalcığı) siyah pürtüklü ve sarı çekirdekli kırmızı üzümler salkım salkım asılı dururlar. Böyle bir salkımı dudaklarınızın arasından geçirirsiniz, derken ağzınız ekşi ve hoş kokulu üzüm taneleriyle doluverir. O kadar enfes ki! Annem bana yarın kapiğe küçük bir maşrapa dolusu frenküzümü almıştı, onu ekmekle yemiştım.

Menaşe'lerin bahçesinde iki sıra gür üzüm teveği, frenküzümü salkımlarıyla kaplı. Salkımlar güneşin altında ıslıl ıslıl parlamakta, bir küçük salkım da olsa, bir tek üzüm tanesi de olsa, iki parmağınla şöyle alıp ağzına atmayı öyle canın çeker ki!

Dişlerinin kamaştığını hissetmeye başlayan biri olarak, inanın bana, sadece bektaşiüzümü ya da frenküzümü koruklarından söz etmeye değır.

En iyisi kirazlardan konuşalım. Kirazlar çok kısa süre yeşil kalırlar, çabucak olgunlaşırlar. Size yemin edebilirim,

bir gün Mendel'lerin çatısına uzanmıştım, kendi gözlerimle birkaç tane kiraz gördüm ki hepsi de yemyeşildi. Onları gayet iyi görüyordum. Sabah vaktiydi. Gündüz, güneşin altında kirazların yanacıkları kızarmaya başlamıştı, akşam vakti ise ateş gibi kıpkırmızı olmuşlardı artık.

Annem bana kiraz da almıştı, ama kaç tane dersiniz?... Beş tane kirazdan oluşan bir salkımcık. Beş tane kirazdan ne çıkar ki? Onlarla biraz oynarsın ve sonra nereye uçup gittiklerini bile fark etmezsin.

6

Menaşe'lerin bahçesindeki kirazlar gökyüzündeki yıldızlar gibidir! Siz, haklı olarak bir dalda ne kadar kiraz olduğunu saymak için, benim can attığımı zannediyorsunuz. Yok canım! Saydım, saydım, bir türlü hesaplayamadım yine de. Kiraz meyvesi dala sağlamca tutunur. Bir kirazın kendiliğinden yere düştüğü nadiren olur, ancak eğer erik gibi olgunlaşıp kararmışsa düşer.

Gelin şimdi de şeftalilerden söz edelim. Ben şeftaliyi, diğer tüm meyvelerden daha çok seviyorum. Hayaım boyunca topu topu bir tane şeftali yedim, ama bugüne kadar tadı damağımdadır.

Şeftali yeyişim bundan birkaç yıl önce olmuştu. O zaman daha beş yaşındaydım. Babam hayattaydı ve evimizdeki eşyalar da yerlerinde duruyorlardı: Büfe, divan, kitaplar, yatak takımı. Neyse, bir gün babam eve geldi, elini redingotunun arka cebine soktu ve benimle ağabeyim Elya'ya dedi ki:

– Çocuklar, şeftali ister misiniz? Size şeftali getirdim! İki tane!...

Bu sırada elini cebinden çıkardı ve ağabeyimle bana büyükçe, altın sarısı, hoş kokulu birer şeftali verdi.

Elya dayanamadı. “Yeryüzünün yaratılmış meyvelerinin kutsandığı” bir duayı çabucak okuyup şeftaliyi dişlemeye başladı.

Fakat ben şeftalimi yemeden önce onunla doyasıya oynamayı, onu elimde hayran hayran seyretmeyi, kendimden geçerek koklamayı tercih ettim, ancak ondan sonra yemeye başladım. Ama öyle hepsini birden yiyip yutmadım, bir parçasını da ekmekle yedim. Şeftaliyi ekmekle yemek güzel oluyor. O günden beri de ben başka şeftali yemedim, ama yediğim bu bir tek şeftalinin tadını hiç unutamıyorum.

Şu anda önümde her şeyiyle bir bütün olarak bir şeftali ağacı duruyor. Mendel'lerin çatısına uzanmışım, olgunlaşan şeftalilerin ağaçtan nasıl kopup yere düştüklerini seyrederim. Altın sarısı, yanağı hafif kızarmış bir şeftali öylesine çatlamış ve açılmış ki içindeki şişkin çekirdeği görünüyor.

İlginç, Menaşiha bu bir yığın şeftaliyle ne yapacak? Herhalde yine reçel kaynatacak ve evinin bodrumuna koyacak, o reçel orada şekerleninceye ve küfleninceye kadar duracak.

Şeftalilerin ardından erikler yetişiyor. Bununla birlikte, bütün erik türleri aynı zamanda olgunlaşmıyor. Benim Menaşiha'nın bahçesinde iki tür erik bulunuyor. Karaerik var, öyle yuvarlak, öyle tatlı, öyle etli bir erik ki rengi de neredeyse kapkaradır. Bir de “kova eriği” dedikleri var ki ucuz ve kovayla satılan bir erik türüdür. Bu erik yapışkan ve suludur, ince ve kaygan bir kabuğu vardır. Fakat yine de, sandığınız gibi, öyle bütünüyle kötü bir erik değildir. Bir veren olsa da!... Ama Menaşiha eli açık insanlardan değildir. Başkalarına vermektense, bu eriklerden kışlık marmelat kaynatmak onun için en iyisidir. Bu kadın, o kadar marmelatı ne zaman yeyip bitirecek?

Kiraz, şeftali ve erik biter bitmez elma zamanı başlıyor. Bilmeniz gerekir ki elma armuttan farklıdır. Armutlar, yani bey armutları henüz tam olarak olgunlaşmamış ve hiçbir yerde işe yaramasa da, dünyanın en iyi meyveleridir. Çiğ-nediğin, ne de olsa ağaçta yetişen bir şeydir! Bunun içindir ki bir elma daha yemyeşil ve çekirdekleri de bembeyaz olsa bile yine de elma tadına sahiptir. Yeşil elmaya dişlerini bir geçir, ağzının içine anında bir mayhoşluk yayılır.

Size ne söyleyeceğimi biliyor musunuz? Ben olgunlaşmamış yeşil bir elmanın yarısını bile iki olgun elmaya değişmem. Unutmayın ki bir elmanın olgunlaşmasını, Tanrı bilir ne kadar beklemek gerekir, ya yeşil elmalar öyle mi, ağaç çiçeğini döker dökmez yeşil elmalar ortaya çıkıverirler. Sadece büyüklük yönünden farklıdır. Ne kadar uzun zaman beklenirse elma o kadar büyük olur, ama insan için hepsi birdir. Büyük elmanın tadı mutlaka iyi olacaktır diye bir sonuç da çıkmaz bundan. Minik bir elmanın tadı çoğu zaman olgun bir elmanın tadından daha hoştur. Örneğin cennet elmalarını alın. Bunlar gerçekten ekşi elmalardır, ama öyle bir tatları var ki!... Ya da diyelim ki antonovka elmaları. Bu yaz yığınla var bu elmadan!... Menashiha'nın kendisi, benim yanımda meyve tüccarı Ruvin'i, yük arabaları dolusu elma satacağına inandırdı.

Elma ağaçları henüz çiçekte ve Ruvin bahçeyi gözden geçirmeye geldi, bütün ürünü alive* satın almak niyetindeydi. Ruvin, bu işin erbabıdır. Bir ağaca bakar bakmaz ne kadar meyve vereceğini anında size söyler. Hiçbir zaman da yanılmaz. Yeter ki şiddetli rüzgârlar esip henüz olgunlaşmamış elmaları dökmesin ya da ağaçlara kurt musallat

* Alive: ürün daha tarladayken, yetiştiginde tamamını teslim edilmek üzere, önceden pey verilerek yapılan satış (ç.n.).

olmasın, tırtıl meyveleri perişan etmesin. Ama insan bunu önceden bilemez ki. Rüzgâr Tanrının işidir, tırtıl da öyle. Fakat ben tırtıl ve kurtların niçin Tanrının işi olduğunu anlamıyorum. Sanki Ruvin'in bir lokmacık ekmegini elinden almak için! Ruvin, ağaçlardan kendisi için bir lokma ekmekten başka bir şey istemediğini söylüyor. Menaşiha ise, ağaçların ona sadece ekmek değil, yanında et de vereceğini iddia ediyor.

– Böylesi ağaçlar insana mutluluk getirebilir, diyor Menaşiha ve açıklamasını sürdürüyor:

– Bunlar ağaç değil, altın... Çok iyi bilirsiniz ki ben size düşman değilim. Tanrı bana ne gönderiyorsa, aynısını sizin için diliyorum! diye yemin ediyor Menaşiha.

– Amin! diyor Ruvin ve güneşte derisi kavlamış olan sevecen, esmer yüzüne bir gülümseme yayılıyor. Şiddetli rüzgârların, kurt veya tırtılların ağaçlardaki meyveleri yok etmeyeceğine güvence verin, ben de size istediğinizden daha fazla para ödeyeyim!... diyor.

Menaşiha tuhaf bir şekilde, Ruvin'i aşağıdan yukarıya süzüp gözlerini onun gözlerine dikeyiyor ve o erkeksi bas sesiyle parlıyor:

– Siz de bana, buradan çıkarken takılıp düşmeyeceğiniz ve ayağınızı kırmayacağınıza güvence verin.

Ruvin iyilik dolu, gülün gözlerini Menaşiha'nın üzerinde gezdirerek:

– Bu tür işlerde güvence yoktur, diye yanıt veriyor ona. Hatta böyle bir felaket, yoksul bir kimseden çok, varlıklı bir insanın başına gelebilir: Varlıklı kişinin bir şekilde tedavisi vardır.

Menaşiha'nın tepesi atıyor:

– Vay, siz ne de akıllısınız! diyor. Eğer bir kimse, yakınında duran bir adamın ayağını kırarsa, onun işte o zaman dilini yutacağını unutuyorsunuz ama.

Ruin, yüzündeki gülümsemesini eksik etmeden, ürkek bir sesle:

– Ne oluyor size, diyor. Bir insanın dilini yutması o kadar da fena değil! Yeter ki, Tanrı esirgesin, bir fukaranın dili olmasın bu.

8

Yazık ki Menaşiha'nın elma bahçesi Ruvin'e satılmadı. Bu satış işi gerçekleşseydi, benim için şimdikinden, yani elma bahçesine bu cadımın hükmetmesinden çok daha iyi olacaktı. Dünyada bu kadının eşi yoktur! Diyelim ki bir ağaçtan bir elma düştü. Düşen bu elma, isterse kuruyup buruşmuş, kurtlanmış, isterse cadı Menaşiha'nın yüzü gibi kırış kırış olsun, hiç önemli değil, üşenmeden eğilip bu elmayı yerden alır ve önlüğünün içine atar. Dediklerine göre, geçen yıl Menaşiha'nın bir mahzen dolusu elması çürüyüp gitmiş.

Bundan sonra, Tanrının Menaşiha'nın bahçesinden elmaların koparılıp alınmasını emredeceğine kuşku yok. İyi, ama nasıl olacak bu? Geceleyin, herkes uykudayken bahçeye girmek ve cepleri tıka basa elmalarla doldurmak hoş olurdu doğrusu. Peki, köpek bu işe ne der?

Ama bu yıl elmalar, inadına birbirinden güzel ve onları toplamaları için insanı davet ediyorlar! Bu durumda ne yapılır? Elmaların kendiliğinden insana tıptış tıptış gelmesi için, şöyle sihirli bir sözcük bilmek ne iyi olurdu ya!...

Düşündüm taşındım ve sonunda bir şey icat ettim. Doğrusu bu, ne bir sözcük ne de sihirli bir söz, bambaşka bir şey: Bir sırık, ucunda çivi olan uzunca bir sırık. Çiviye elmaya batırdınız mı tamamdır, elma artık sizindir. Önemli olan elmayı yere düşürmemek için sırığı akıllıca kullanmanızdır. Ama her şeye rağmen elma sıırıktan kurtulup düşürse de önemli değildir. Menaşiha henüz hiçbir şeyin far-

kinda olmayacak, o sanacak ki elma kendiliğinden ağaçtan düşmüştür. Ama şüphesiz, elmanın üzerinde iz bırakmamak, onu çiviyle yaralamamak gerekir. Örneğin ben, hiçbir elmayı zedelememek ve hiçbir elmayı sıırığımdan düşürmemekle övünebilirim! Elmanın nasıl koparılacağını bilmek gerek. Birincisi, acele etmeyeceksiniz. Nerede mi acele edeceksiniz? Bir elma size kısmet olduğunda onu bir güzel afiyetle yiyiniz, birazcık dinleniniz ve tekrar işe koyulunuz. İnanın bana, bunu bir tek kişi dahi bilmeyecek.

Fakat bu cadı Menâşiha'nın, bahçesindeki her ağaçta ne kadar elma olduğunu bileceği kimin aklına gelirdi ki! Ve işte güzel bir sabah, birkaç elmanın eksik olduğunu fark ediyor. Bunun üzerine hırsızın izini bulmaya karar veriyor. Evinin tavan arasına giriyor, oturup gizleniyor oraya. Galiba mesele benim düşündüğüm gibi olmuş. Mendel'lerin çatısına yatıp sırıkla elma ağaçlarına uzandığımı, kocakarının nasıl fark edebildiğini bir türlü anlayamıyorum.

Menâşiha beni yakaladığında, eğer o anda orada görgü tanıkları olmasaydı, ne yapıp yapıp onun elinden kurtulurdum. Belki bana acırdı, ne de olsa yetimim ben. Fakat Menâşiha annemi, komşu kadın Pesya'yı ve Mendel'in karısını bizim evin tavan arasına götürmüş, bir düşünün ne şeytan kadın! Bizim tavan arasından da sırıkla ağaçlardan nasıl elma aşırıldığı açıkça görülüyor.

— İşte! Bakalım şimdi ne diyeceksiniz servetiniz hakkında? diye homurdanıyor Menâşiha. Şimdi inandınız mı?

Birden onun sempatik sesini tanıdım ve başları bana çevrili dört kadını gördüm. Yine de ucunda elma olan sıırığı atmadım, o kendiliğinden elimden düşüverdi. Artık ayakta nasıl duracağımı bilmiyordum. Utancımdan yerin dibine girecek gibi oldum. Eğer köpek olmasaydı, utançtan kendimi çatıdan bahçeye atar ve parçalanıp giderdim.

En tatsız olanı da annemin gözyaşlarıydı. Annem ah vah demeyi, oflayıp pullamayı, inlemeyi, ağlayıp sızlamayı ke-seceğe benzemiyordu!

– Vay başıma, vay başıma! Ne hallere düştüm ben! Ben de, küçük yetimim sinagogda babasının ruhu için kut-sal kitabın başında dua ettiğini sanıyordum! Meğer o, başı-mın belası, başkalarının damına çıkıp uzanmış, elin bahçe-sinden sıırıkla elma çekip koparıyor!...

O cadı karı ise yan gözle bakarak:

– Bu soysuzu pataklamak gerek! diyor. Etini doğrama-lı! Kan çıkıncaya kadar! Kamçılaya kamçılaya sırtında izler açmalı onun! Hırsızlık yapmanın yasak olduğunu bilmeli bacaksız...

Annem, ona hakaretli bir söz söylemedi.

– O yetimdir! O zavallı bir yetimdir! diye yalvaran bir sesle yineleyip duruyor ve Menaşiha'nın ellerini öpüyor. Bir daha yapmayacak!

Annem, bunun son olduğunu söyleyerek yemin edi-yor! Eğer bir daha tekrar edecek olursam ya kendisi öle-cek, Tanrı esirgesin, ya da beni toprağa gömecekmiş.

– Bahçeme bir daha dönüp bakmayacağına, bırak ken-disi yemin etsin! diyor Menaşiha. Bir yetime zerre kadar acırmıyor cadı kadın.

Ve yemin ediyorum:

– Ellerim kurusun! Gözlerim kör olsun!...

Sonunda annemle evimize doğru yürüyoruz. Annem başımı okşayarak ağlayıp sızlıyor. Ağzımı açmadan dinli-yor, ben de ağlıyorum.

– Sen bana sadece şu halinin ne olacağını söyler mi-sin? diye hıçkırıklar arasında soruyor annem ve olanları olduğu gibi ağabeyim Elya'ya anlatıyor.

Öfkeden olsa gerek, Elya birden sararıyor, annemi ise bir korku alıyor. Sanki Elya beni hiç dövmemiş gibi, an-

nem daha da korkuyor ve işitmeyeyim diye, yetim olduğumu ve beni dövmemesi için ağabeyimi yavaş bir sesle uyandırıyor.

– Ona dokunan da kim! diye bağılıyor Elya. Ben sadece onun halinin ne olacağını öğrenmek istiyorum?! Ne olacak bu çocuğun hali?

Elya dişlerini gıcırdatıyor ve sorduğu soruya yanıt vermemi bekliyor. Sanki halimin ne olacağını ben biliyorum da! Belki siz bu konuda bir şey biliyorsunuzdur.

IV. Elya Evleniyor

1

Müjdelers olsun! Elya evleniyor!

Ne olacak yani evlenecekse! Şişko Pesya, bütün dünyanın coşacağına ve kasabanın bir kazan gibi kaynayacağına insanları inandırıyor. Ona göre öyle bir düğün olacak ki şehrimiz ömür billah böyle bir düğün görmemiştir daha!...

Ve her şey acımdan kaynaklanıyor: Anne bir dul kadın, nişanlı oğlu ise bir yetim. Bunun dışında bir de babanın adı! İnsanların babama bakışı dinsel, rahmetli arkasında kendince iyi bir anı bıraktı... Gerçekten babam hayatayken, onun hakkında şimdi konuşulduğu kadar çok konuşulmuyordu. Ama şimdi, yokluğunda onu göklere çıkarıyorlar. Gerçekten inanılır gibi değil! Bugünlerde anneme olmayacak şeyler söylendi. Bütün düğün masrafını Elya'nın müstakbel kayınpederinin üstlenmesinin, hatta fazlasıyla harcama yapmasının tam ona yakışacağına annemi

inandırıyorlar: Kayınpeder olacak adam unutmamalı ki, bugüne bugün kantor Peysa'nın oğlunu kendine damat ediyor!

Fakat bu tür konuşmalar ağabeyimi utandırıyor. Bir yetişkin gibi, gerçek bir erkek gibi sakalını karıştırıyor, gerçi ağabeyimin sakalı yeni yeni çıkmaya başlıyor. Babamın ölümünden bu yana Elya sigara içmeye de başlamıştı. Başlangıçta sigara içmek ona zor geliyordu, öksürükten boğulacak gibi oluyordu, ama şimdi bir şey olmuyor, artık dumanı içine çekiyor ve burun deliklerinden dışarı püs-kürtüyor.

Bu da bir şey mi sanki! Benim içemediğimi mi sanıyorsunuz? Tersliğe bakın ki benim tütünüm yok ve her türlü eski püskü şeyi sigara niyetine içiyorum: Kâğıt, saman... Hay aksi, ağabeyim bunu öğreniyor ve ondan esaslı bir papara yiyorum.

O sigara içebilir, bana gelince yasak! Çünkü gördüğünüz gibi, ben dokuz yaşımı bile doldurmadım. Sanki bu benim suçummuş! Bunun son olduğuna, bir daha sigara içmeyeceğime kutsal kitap üzerine yemin etmek zorunda kaldım.

Sizin sandığınız gibi uzun süre sözümde durdum mu? Lütfen söyler misiniz, günümüzde sigara içmeyen var mı?!

2

Yakında kıyamet kopacak!

Komşu kadın Pesya böyle söylüyor. Pesya, Elya'nın müstakbel kayınpederinin evinde bulunuyordu ve kudurmuş gibiydi. Ortaya tatsız bir olay çıkıyor.

Kayınpeder olacak ihtiyar, damada, yani Elya'ya armağan ettiği saatin ortalıkta olmadığını duymuştu; güzel, gümüş bir saatti bu.

Saatin nereye kaybolduğunu mu soruyorsunuz? Tanrı esirgesin, ağabeyim onu kumarda kaybetmedi ya. Onu sattı, paralar da doktora ve ilaçlara gitti. Pesya, ağabeyimin sadece hasta babasını kurtarmak istediğini söyledi dünüre. Bunun için de delikanlıyı ayıplamak olmaz ki.

Ama ihtiyar dünür, terbiyesiz bir adam. Elin babasının onun saatiyle ne ilgisi varmış, diye soruyor. O, paha biçilmez saatiyle elin babasını doyurmak, iyileştirmek zorunda değilmiş. Böylece, pis bir saat paha biçilmez bir saat olurken, merhum babamız da "elin babası" oldu.

Bunun üzerine Pesya, domuz domuzluğundan vazgeçmez diyor.

Ondan ne alınır ki. Pis herif!

Ona fırıncı loyna diyorlar. Fırınında küçük simitler pişiriyor.

– Cehenneme düşesiniz de simitlerinizi orda pişiresiniz! diye beddua ediyor ona Pesya.

Ama öte dünyada niçin simit pişirilsin ki? Kim satın alacak onları? Herhalde şaka ediyor Pesya.

İhtiyar, varlıklı bir adam. Hatta Pesya'ya göre, göründüğünden daha varlıklı. Fakat Pesya, ihtiyarın gözlerinin içine içine bakarak onunla dünür olmak istemeyeceğini, çünkü bir domuza katlanamayacağını söylüyor. İhtiyar ise, susmayı tercih ediyor. Biliyor ki Pesya'nın diline bir düşerse, hiç hoş olmayacaktır. Saatin içine tükürmeye bile razı, yeter ki yakasını Pesya'dan bir kurtarsın. Ama şu anda Pesya'nın cinleri tepesinde: İhtiyar loyna'dan, damat adayı El-ya'ya yeni bir saat almasını istiyor.

– Böyle bir nişanlı delikanlıyı saatsiz evlendirmek yakışık almaz, diyor Pesya.

Bunun üzerine ihtiyar, Pesya'nın damat adayıyla neye bağlı olarak bu kadar ilgilendiğini soruyor.

Pesya da ona, nişanlı delikanlının kantor Peysa'nın oğlu olduğunu, onun ise, yani loyna'nın sadece bir varlıklı ve domuz olduğunu söylüyor.

İhtiyar çileden çıkıyor, hızla kapıyı çarpıyor ve bağı-
yor:

– Cehennem dibine gidin, e mi!

Ama ona şu karşılık geliyor Pesya'dan:

– Sizin yeriniz cehennemdedir, yakında simitlerinizi
orda pişireceksiniz!

Annem, düğün bozulmasın diye çabalıyor. Fakat Pes-
ya, anneme rahat olabileceğini söylüyor: Nişanlı delikanlı
bir yetimdir ve bir yetimin nişanını bozmak da öyle kolay
değildir.

Ve sonunda, kimin istediği oldu sanıyorsunuz?

Bizim istediğimiz! İhtiyar, ağabeyime yeni bir saat al-
dı, önceki gibi gümüş, hatta öncekinden bile güzel. Ah be-
nim de böyle bir saatim olsa! Anında saatin içindekileri sö-
küüp çıkarırdım ve saatin niye öyle döndüğünü öğrenirdim.

İhtiyar, damadına değerli bir saat armağan etmek zo-
runda kalınca, annem dünürüne ömür boyu hep mutluluk
içinde yaşamasını diledi.

İhtiyar dünür de anneme, küçük oğlunun da mutlu
gününü, yani benim düğünümü görmesini diledi. Eğer bu-
nun için bana bir saat armağan edeceklerse, ben bugün bi-
le evlenmeye razıyım.

Annem başımı okşuyor, benim düğünüme kadar daha
çok suların akacağını söylüyor ve o anda gözleri yaşıyor.
Benim düğünüme kadar suların niçin akması gerektiğini
ve annemin gözlerinden niçin yaşlar süzülüğünü anlamı-
yorum.

Ama o bunu alışkanlık haline getirdi, ağlamadığı bir
tek gün bile yok.

Terzi nişanlı ağabeyimin elbisesini getirmiş, annem
ağlıyor. Komşumuz Pesya düğün böreği pişirdi, annem o
an az mı gözyaşı akıttı? Yarın düğün töreni olacak, yine
gözyaşları. Ama bir insan bu kadar gözyaşını nerede saklar
ki?!

Bazen öylesine şahane bir gün olur ki hayatta! Eylülün başı, havada yaklaşan sonbaharın kokusu hissediliyor, bununla birlikte öyle yakıcı bir sıcak yok: Güneş ısıtıyor, ama ılık ılık okşuyor insanı, öz annesi gibi. Ve gökyüzü pırıl pırıl, hem de büyük gün nedeniyle yıkanmış ve süslenip püslenmiş: Elya bugün evleniyor...

Sabahleyin kasabada panayır kuruldu. Kuşkusuz, böyle bir olay bensiz düşünülemez. Panayırları çok seviyorum. Satıcılar, işkence görünüş sıçanlar gibi sağa sola koşuşturuyor, kan ter içinde kalıyorlar, bağırıyorlar, yaygara ediyorlar, müşterilerin arkalarından yakalayıp çekeştiriyorlar. Tam bir şenlik! Her satıcı elindeki malı satmak, bir şeyler kazanmak derdinde. Müşterilerin ise hiç mi hiç acelesi yok. Şapkalarını enselerine yıkmışlar, ustaca ve kılı kırk yararak malları inceliyorlar, fiyatları soruyorlar ve öyle ki her şeyi onlara yarı fiyatına versinler istiyorlar.

Ben en çok at pazarını seviyorum. Burada her şey birbirine karışmış durumda: Atlar, Çingeneler, kamçılar, Yahudiler, Polonyalı toprak ağaları. Ortalıkta tam bir yaygara var, insanın kulağının sağır olması işten bile değil! Çingeneler pazarlık ediyor, Yahudiler ellerine vuruyor, Polonyalı toprak ağaları kamçılarını şaklatıyor, atlar ise dörtmala koşuyorlar. Atların dörtmala koşuşunu seyretmeye bayılıyorum. Ya taylar!... Bir tay için her şeyini veririm. Böyle olmakla birlikte ben sadece tayları değil, bütün küçük hayvanları seviyorum: Enikleri, kedi yavrularını. Biliyor musunuz, ben küçücük salatalıkları, patatesleri, minik soğanları ve sarımsakları bile, anlayacağınız küçük olan her şeyi seviyorum.

Ama biz atlara dönelim. Atlar koşuyorlar, onların arkasından taylar, ben de tayların arkasından. Böylece her yanı koşarak dolaşıyoruz. Ben koşuda ustayımdır. Ayakla-

rım hızlıdır, ben yalınayak dolaşırım, üzerimde de öyle pek fazla giysi yoktur: Bir gömlek ve bir pantoloncuk. Dağın eteklerinde hızla koştuğumda rüzgâr gömleğimi şişiriyor ve ben, o anda kanatlandığımı ve uçtuğumu sanıyorum adeta.

– Motl! Tanrı seninle olsun! Bir dakika dur!

Ciltçi Moyşa'nın sesini tanıyorum, şu komşumuz Peysa'nın kocasının. Panayırdan ambalaj kâğıdı taşıyor.

Sanki anneme benim hakkımda bir yığın budalaca şey söylemedi de! Sanki Elya'dan papara yemedim de! Oldukça ağır adımlarla yaklaşıyorum, gözlerimi yere indirerek. Moyşa, kan ter içindeki alnını siliyor ve hemen başlıyor:

– Yavrucuğum, yetim çocuk, panayır yerinde böyle haylazlık etmeye ve atların ardı sıra deliler gibi koşmaya utanmıyor musun?! Hem de böyle bir günde! Ağabeyinin düğün ayini yapılmak üzere ya, bunu biliyor musun? Eve gidiyoruz!

– Nereye kayboldun, başımın belası?... diyerek annem beni paylıyor ve ellerini çırparak yırtık pırtık pantolonuma, çizikler içinde ve kanamış ayaklarıma, kızarmış terli yüzüme bakıyor.

Tanrı ciltçi Moyşa'ya sağlık versin! Beni ele vermedi: Hiç kimseye bir şey söylemedi!

Annem elimi yüzümü yıkadı ve bana, ağabeyimin düğününde giymem için özel olarak alınmış yeni bir pantolon ile şapka giydirdi. Bu pantolonu nasıl bir kumaştan dikmişler, anlamıyorum: Giyerken gıcır gıcır ediyor, çıkarıyorsun kazık gibi dik duruyor. Tuhaf bir pantolon!

Annem diyor ki:

Eğer bu pantolonu da yırtacak olursan, artık bilmiyorum...

Çok doğru! Böyle bir pantolon yırtılmaz, ancak kırılabilir. Fakat şapkam harika: Siyah, parlak siperlikli bir şap-

ka. Siperliğı matlaştığı zaman üzerine tükürmek gerekir, o zaman tekrar parlıyor.

Annem gözlerini üzerimde dolaştırıyor ve gözyaşlarını tutamıyor, kırıışmış yanaklarından yaşlar süzölmeye başlıyor. Düşünde herkesin beni beğenmesini çok istiyor. Ağabeyime şöyle diyor:

– Elya, onun adına gurur duymama sen ne diyorsun? Bir giyindi ki aman Tanrım, sanki bir prens!...

Ağabeyim sakalını sıvazlayarak bana bakıyor. Gözleri ayaklarıma takılıp kalıyor. Bunun ne demek olduğunu anlıyorum: “Prens” yalınayak dolaşıyor. Annem de Elya’nın gözlerini ayaklarıma diktiğini fark ediyor, ama hiçbir şey anlamıyormuş gibi davranıyor.

Annemin kendisi de tuhaf sarı renkte bir elbise giyerek süslenip püslenmişti. Bu tuhaf elbise annemin üzerinde korkunç derecede bol duruyordu. Bu elbiseyi bir defasında komşumuz şişko Pesya’nın üzerinde gördüğöme yemin edebilirim... Fakat annemin başındaki şal ipekten ve de yepyeniydi. Yalnız bu şalın rengini tayin etmek zordu: Gündüzleri açık pembe, akşam üzeri sarımtırak, akşam olunca da beyaz gibi görünüyor; sabahın erken saatinde bu şal sanki yeşilimtrak, ama eğer dikkatlice bakılırsa, tıpkı şu “antik deniz” rengi denen renge benzemeye başlıyor ya da tam olarak açık kırmızı, mavi, koyuyeşil, kül renginde.

Başörtüsü için kötü bir şey söylenemez, harika bir başörtüsü bu; kötü olan şu ki annemin başında yabancı, büsbütün yabancı duruyor. Annemin yüzüne uymamış. Başörtüsü ayrı bir telden çalıyor, annemin yüzü ayrı bir telden. Fakat erkekler için şapka neyse, bir kadın için de başörtüsü aynı şeydir. Şapkayla onu giyen kişinin yüzü birbiriyle uyumlu olmalı. Örneğin ağabeyimi alalım, şapkanın onun başında öyle bir duruşu var ki sanırsınız şapka orada filiz-

lenip olgunlaşmış. Elya'nın tepeden tırnağa şık bir görünüşü var: Gömleğinde beyaz bir plastron, köşeleri iki yana açılmış sert bir yakalık ve benekli beyaz bir kravat. Şahane bir kravat! Çizmeler gıcır gıcır ediyor. Ökçeleri de yüksek, çünkü bizim nişanlı delikanlımızın boyu kısadır da!

Aslında ağabeyim normalde o kadar da kısa boylu değildir, asıl gelin olacak kız çok uzun boylu. Şu fırıncı loyna'nın kızına da Tanrı sırık gibi boy vermiş, ayrıca kırmızı ve çiçek bozuğu bir yüzü ve erkek sesi gibi bir de sesi var. Adı Broha.

Nişanlı çift, taç giyme sırasında ayakta dururken görüntü ilginçti.

Böyle olmakla birlikte, damatla gelini inceleyecek durumda değildim. Benim daha önemli işlerim vardı: Müzisyenlerden ayrılamazdım, daha doğrusu müzik aletlerinden ayrılamazdım: Kontrbas ve trampetten.

Müzik aletleri harika! Kötü olan tek şey, onlara yaklaşmak ve el sürmek yasak. Onlara yaklaşıncan anında ense köküne ya bir şamar indiriyorlar ya da kulaktan tutup çekiyorlar. Yeter ki parmaklarının ucuyla dokunmaya görçılığına dönüyorlar, sanki davullarını yiyeceksiniz de...

Ah, annem iyi bir anne olsaydı, beni müzisyenlerin yanına verirdi! Fakat bu konuda bir şey söylemenin bir yararı yok, razı olmayacaktır. Annem kötü bir anne olduğu için değil de, kantor Peysa'nın oğlunun müzisyen olması uygun karşılanmayacağından, annem buna razı olmayacaktır! Ne müzisyen ne de sanatçı! Geleceğimle ilgili sorun defalarca konuşuldu. Annem, hem ağabeyim hem komşumuz Peysa ve hem de onun kocası Moysa ile durumumu konuşmuştu. Komşumuz ciltçi Moysa, beni yanına çırak olarak almaya razı olmuştu, fakat karısı buna karşı çıktı. Şişko Peysa'ya göre, kantor Peysa'nın oğluna basit bir zanaatkâr olmak yakışmazmış...

Gevezeliğe dalıp düğünden söz etmeyi unuttum ama. Düğün ayini biteli çok oluyor. Yemek masaları hazırlanıyor şimdi. Genç bayanlar ve kızlar kadril dansı ediyorlar, ben ise üzerimde o tahta gibi pantolonum olduğu halde, en kalabalık yere sokuldum. Beni itip kakıyorlar, ben de oradan oraya savruluyorum.

– Bu da kim böyle? diyor hırçın bir şekilde konuklardan biri.

– Bu kütük de nereden çıktı? diye bir başkası hafifçe çıkışıyor.

Başka biri de köpek gibi hırlayarak söyleniyor:

– Ne diye burada ayak altında dolaşıyor bu da?

Bizim Peysa bunu duydu ve bağırmaya başladı:

– Siz aklınızı mı oynatınız? Siz çıldırdınız mı? Delirdiniz mi siz? Siz ne dediğinizi biliyor musunuz? Bu, damadın kardeşidir!...

Peysa sabahtan beri herkese bağırıp çağırıyordu, bu yüzden sesi giderek kesintisiz bir hırıltıya dönüşmüştü. Fakat sonuç harika oldu. Beni hemen masaya, gelinin akrabalarının arasına oturttilar. Biliyor musunuz kimin yanına? Tanrı size, Hazreti Adem'e verdiği kadar akıl vermiş de olsa bunu bilemezsiniz! Ben gelinin kızkardeşinin, fırıncı loyna'nın küçük kızı Alta'nın yanına oturdum. O benden topu topu bir yaş büyük ve başında iki saç örgüsü var. Saç örgüleri kurdelayla bağlanmış ve örülmüş küçük simitlere benziyor. Onunla ben, damada yakın bir yerde yan yana oturuyoruz ve aynı tabaktan yemek yiyoruz. Yemek yerken terbiyeli bir şekilde davranmam, yemeği elle değil de çatalla yemem ve burnuma yemek bulaştırmamam için, El-ya sezdirmeden beni izliyor.

Size ne söyleyeceğim, biliyor musunuz? Bu akşam yemeği benim hiç hoşuma gitmedi. Bana bakılmasından hoşlanmıyorum. Bir de şu komşumuz şişko Pesya'ya gelince... Son gücünü harcayarak hırıltılı bir sesle şöyle diyor:

– Bakın hele! Bakın hele! Birbirlerine yakışmıyorlar mı? Tanrı onları tam birbirleri için yaratmış..

Bu sırada, düğün törenine uygun şekilde giyinip kuşanmış olarak fırıncı loyna göründü, benim damat, Alta'nın da gelin olduğunu söylemeye başladı. loyna becerebildiği kadar gülümsedi, yani üst dudağı gülümsüyor gibi, alt dudağı ise ağlıyormuş gibi büzüldü. Herkes bize bakıyor şimdi, Alta ile ikimiz gözlerimizi yere indirerek oturuyoruz ve gülmek için kendimizi zor tutuyoruz. Aniden patlayıp gülmek için ne yapılır, bilmiyorum. Elimle burnumu tıkıyorum, bunu yaparken çatlayacak hale geliyorum, tıpkı şişmiş bir balon gibi. Böyle giderse, az sonra balon patlayacak. İşte o zaman rezalet kopacak. Çalmaya başlayan müzik imdadıma yetişiyor. Herkes susuyor.

Başımı kaldırıyorum ve o sarı tuhaf giysi içindeki anemi görüyorum. O her zamanki işiyle meşguldü: Annem ağlıyordu.

Annemin bir gün ağlamayı bırakacağını mı sanıyorsunuz siz?

V. Kazanç Kapısı

1

Annem bana iyi bir haber verdi: Bir işe başlayacağım. İş kolay, ücret iyi. Gündüzleri her zaman olduğu gibi okula gideceğim, ama geceleri ihtiyar Lurye'nin yanında kalmam gerekecek.

Annem onun varlıklı, fakat hasta bir adam olduğunu söylüyor. Genel olarak durum böyle, kahrı çekilir -herkes gibi yiyor, içiyor, uyuyor- ama asıl felaket geceleri başlıyormuş: İhtiyar gözlerini yummuyor. Geceleri evde tek başına olmaktan korkuyormuş. Bu nedenle geceleri onun yanında, bir çocuk bile olsa, birinin bulunması gerekiyormuş.

Haftalık beş ruble vermeyi kesin söze bağlamışlar.

– Ve akşam yemeği. Sen okuldan dönüyorsun, akşam yemeği seni bekliyor olacak, diyor annem. Ama ne yemek! Eğer bizim evimizde bu yemeklerin sadece artıkları olsay-

dı, hepimiz tok gezerdik! Git, hadi git, yavrum, okuluna git, akşama da seni Lurye'lere götüreceğim. Bir düşün, hiç-bir iş yok, varlıklı bir akşam yemeği, yumuşacık bir yatak ve haftada beş ruble! Sana bir elbise diyeceğim, bir çift de çizme alacağım.

Hiç de fena değilmiş gibi görünüyor, değil mi? Hemen ağlayacak ne var ki? Ama annem başka türlü yapamaz. O mutlaka az da olsa ağlamak zorunda.

2

Her gün okula gidiyorum, fakat öğretmen beni hangi sınıfa yerleştireceğine bir türlü karar veremiyor ve şimdilik ben bir şey yapmıyorum, derslere girmiyorum. Boşuna zaman geçirmeyeyim diye ev işlerinde öğretmenin karısına yardım ediyorum ve kediyle oynuyorum. Yaptığım iş pek zor değil: Yerleri süpürmek, odun getirmek, bir yerlere koşarak gidip gelmek, hepsi bu kadar; önemsiz şeyler, iş değil ki bunlar, okumak daha zor.

En çok hoşuma giden de kediyle oynamak. Kedi pis bir yaratıktır, diyorlar. Bence bu doğru değil. Kedi temiz bir hayvandır. Kedilerin kötü hayvanlar olduğunu da söylüyorlar. Bu da yalan. Kedi tatlı bir hayvandır. Örneğin bir de köpeklerle, şu dalkavuklara bakalım, ömürleri boyunca kuyruk sallayıp dururlar. Oysa bir kedi, insanların onu okşamalarından hoşlanır. Tüylerini sıvazlamaya gör, bak ki gözlerini kapıyor ve hemen mırıldanmaya başlıyor.

Ben kedileri seviyorum ve kanımca da bunda hiçbir kötülük yok. Ama arkadaşlarıma soracak olursanız, size binbir türlü saçma sapan şeyler söylerler: Şayet kediyle oynarsanız, hemen sonra ellerinizi yıkamanız gerekirmiş, ya da birinin dediğine göre, kediyle oynayanın belleği bozulmuş. Öyle insanlar var ki, bir kedi görür görmez tekme-yi karnına yaptırırıyorlar zavallı hayvanın. İnsanların

bir kediye vurmalarına dayanamıyorum! Fakat çocuklar benimle alay ediyorlar. Böylelerinin canlılara karşı acıması yok. Bunlar tam anlamıyla birer canı! Bana gülüyorlar, bir de "tahta pantolon" diye ad taktılar bana, sürekli ağladığı için anneme de "sulugöz" diyerek benimle dalga geçiyorlar.

– İşte senin sulugöz geliyor!

Ve derken, beni alıp işime götürmek üzere annem çıkageldi.

3

Gideceğimiz yere varıncaya kadar annem sızlanıp durdu, onun kaderi hem acıymış hem de kara (kaderinin sadece acı veya sadece kara olduğunu söyleyemiyor, sadece birini söylerse, az olurmuş gibi geliyor ona): Tanrı ona iki oğul vermiş, o ise yalnızlık içinde tüketiyor ömrünü.

– Elya, diyor annem, evlendi, Tanrıya şükür, çok iyi bir evlilik yaptı. Varlıklı bir aileye düştü, bir eli yağda bir eli balda! Sadece kötü olan tek şey var: Kayınpederi kaba bir insan. Fırıncı, Elya'yı yanına almış diyorlar!...

Bu arada benim iş yerime, ihtiyar Lurye'nin evine geldik. Annem, ihtiyarın bir çar gibi yaşadığını ballandıra ballandıra anlatmıştı bana. Kuşkusuz bir çar sarayında bulunmak ilginç olacaktır. Fakat şimdilik annemle beni mutfağa aldılar. Burası da fena bir yer değil. Beyaz bir ocak ısıllı parlıyor, kapkacak ısıldıyor, her şey ısıldıyor.

Oturmamızı rica ettiler. Az sonra çok güzel giysiler içinde bir kadın geldi. Başıyla sürekli benim bulunduğum tarafı işaret ederek, annemle bir şeyler konuşmaya başladılar. Annem de onun söylediklerini başıyla onaylıyor, iki de bir dudaklarını siliyor ve oturmak istemiyordu. Ben ise otuyordum. Ve işte annem gitmeye hazırlanıyor, bana da gerektiği gibi davranmamı tembih ediyor. Ve doğal ola-

rak ağlıyor. Yarın sabah erkenden gelecek, beni alıp okula götürecektir. Bu gece burda kalıyorum. Bana yemek veriyorlar: Et suyu ile beyaz ekmek (sıradan bir günde beyaz ekmek!) ve et, bolca et. Yemeği bitirdikten sonra beni yukarı yolladılar. Bunun ne demek olduğunu anlamadım. Beni oraya aşçı kadın götürdü.

Aşçı kadının adı Hana. Siyah saçları ve uzun burnu olan bir kadın.

İşte şu anda onunla merdivenlerden çıkıyoruz.

Basamaklar yumuşak bir şeyle kaplanmış. Çıplak ayakla basmak hoş oluyor.

Akşama daha hayli zaman vardı, ama evin içinde birçok lamba yanıyordu. Duvarlara harika tablolar asılmıştı, tavan ise, bir sinagog tavanından daha güzel şekilde resimlerle bezenmişti. Aşçı kadın Hana, beni çok geniş bir odaya soktu -o kadar geniş ki burası başkalarına ait bir oda olmasa, bir uçtan bir uca koşmaya başlardım ya da döşemede, yere döşenmiş yumuşak örtünün üzerinde kayardım. Böyle bir yer döşemesinin üzerinde kaymak pek hoş olsa gerek. Bunun üzerinde uyumak da güzel olur, diye düşünüyorum.

4

İhtiyar Lurye sevimli, uzun boylu, geniş alınlı ve kır saçlı bir adam. Üzerinde ipek bir gömlek, başında saf kadifeden bir başlık, ayaklarında da yine kadifeden dikilmiş ayakkabılar var.

İhtiyar oturmuş, kocaman kalın bir kitabın üzerine eğilmiş sessizce sakalının ucuyla oynuyor, öne doğru sallanıyor ve kendi kendine yavaşça bir şeyler mırıldanıyor.

Bu ihtiyar insanda tuhaf bir izlenim yaratıyor. Ona bakıyorum ve düşünüyorum: Acaba beni görüyor mu, görmüyor mu? Bence görmüyor. Bulunduğum tarafa da dö-

nüp bakmadı, gelişimi ona bildirmemişler. Beni odaya soktular ve arkamdan da kapıyı hemen kilitlediler.

Bana dönüp bakmadan, hırıltılı bir sesle birden:

– Yaklaşsanıza buraya, size Rambam'la* ilgili bir yeri göstereceğim, diyor ihtiyar.

Kime seslendi o? Bana mı söyledi bunu? İhtiyar bana “siz” diye hitap etti, yok canırın! Onun olduğu yöne bakıyorum, fakat ihtiyar bana seslenmediyse kime seslenebilirdi ki: Onunla ben başbaşayız.

İhtiyar söylediklerini yineliyor:

– Yaklaşınız, bakın, ne diyor Rambam!

Biraz yanaşmaya karar veriyorum.

– Beni mi çağırıdınız?

– Sizi, sizi! Başka kimse var mı?

Başını kaldırmadan koluma yapışıyor ve önündeki kalın kitabı bana kendi parmağımla gösteriyor, Rambam hakkında aralıksız konuşmaya başlıyor. Bu sırada sesi iyice yükseliyor, ihtiyar öfkeleniyor, heyecanlanıyor, yüzü kıpkırmızı oluyor ve başparmağıyla durmadan öyle bir hareket yapıyor ki sanki bir yerden bir şey çıkarıyor. Dirseğiyle böğrüne dürtüyor ve sürekli olarak tekrarlıyor:

– Siz ne diyorsunuz? Nasıl? Efendim? Güzel mi?

İtiraf edeyim ki ben, onun burada neyi güzel bulduğunu anlamıyorum, susuyorum. Ben susuyorum, ihtiyar ise kızıp köpürüyor, o kızıp köpürüyor, ben susuyorum.

Birden dışarıdan kapı kilidine sokulan anahtarın şakırtısını duyuyorum. Kapı açılıyor ve mutfakta gördüğüm o güzel giyimli kadın görünüyor. İhtiyara yaklaşıyor ve tam kulağına, beni bırakması için bir sağırın kulağına bağırarcasına bağırıyor, çünkü uyku zamanım geldi artık. Ve gerçekten de beni ihtiyarın yanından alıyor ve yumuşak

* Rambam: Ortaçağda yaşamış Yahudi bilim ve düşün adamı Maymonid'in (1135-1204) kısaltılmış adı.

bir divana yatırıyor. Yatağım kar gibi bembeyaz, battaniye ipekten, yumuşacak! Ne zerafet ama!... Beni yatırdıktan sonra kadın odadan ayrılıyor ve kapıyı tekrar dışarıdan kilitliyor.

Ve ihtiya r odanın içinde gezinmeye başlıyor. Ellerini arkasında birleştirdikten sonra, bakışlarıyla o güzel pabuçlarını yemek ister gibi bir tavır takınıyor. Fakat nedense alçak sesle şarkı söylemeye, mırıldanmaya başlıyor ve garip bir şekilde de kaşlarını oynatıyor. Gözlerimden uyku akıyor, müthiş derecede uykum var. İhtiyar birden bana yaklaşıyor ve şöyle diyor:

– Biliyor musun, seni yiyeceğim!

Ona bakıyorum ve hiçbir şey anlamıyorum.

– Kalk, seni yiyeceğim!

– Kimi? Beni mi?

– Seni! Seni! Ben seni yemek zorundayım! Başka türlü olamaz, diyor ihtiya r ve tekrar başını eğip kollarını da arkasında birleştirerek odanın içinde adımlamaya başlıyor. Alnını kırıştırıyor ve daha uzakta, daha alçak sesle kendi kendine konuşuyor.

Soluğumu tutarak ihtiya rın her sözcüğüne kulak veriyorum:

– Rambam, evrenin keyfi olarak kendiliğinden meydana gelmiş olamayacağını ileri sürüyor. Bu, nerden anlaşılıyor? Her olayın kendince bir nedeni olmasından anlaşılıyor. Ben bunu nasıl kanıtlayabilirim? Kendi isteğimin ortaya çıkmasıyla. Örneğin: Ben onu yemek istiyorum ve onu yiyeceğim. Siz söyleyin, acımak buna engel olur mu? Ama hiç kimsenin yaptığı işte acıma yok ki. Ben kendi görevimi yapıyorum. Ben onu yemek istiyorum, ben onu yemek zorundayım ve ben onu yiyeceğim!...

Oh ne güzel, ne sevindirici bir haber: İhtiyar beni yiyip yutmak istiyor!... Ama annem ne der buna?

İçimi bir korku sardı, tir tir titriyorum.

Yattığım divanla duvar arasında az bir aralık var. Yavaş yavaş bu boşluğa doğru yanaşıyorum ve kayarak kendimi döşemeye bırakıyorum. Şimdi artık divanın arkasında yerde yatıyorum, çenelerim takırdıyor: İhtiyarın her an beni yemeye başlamasını bekliyorum.

Nasıl yapacak bunu?

Yavaş bir sesle annemi çağırıyorum, yanaklarımdan gözyaşlarım süzülüyor ve ağzıma damlıyor. Gözyaşları tuzlu. Annemin yanımda olmasını hiçbir zaman şimdiki kadar istememiştim. Ağabeyimi de istiyorum, ama annemi istediğim kadar değil. Her gün ruhuna dualar okuduğum babam geliyor aklıma. Fakat benim için kim dua edecek, ihtiyar Lurye beni yedikten sonra?

Derin bir uykuya dalmış olmalıyım. Uyanıyorum, nerede olduğumu bilmiyorum: Ellerimle duvarı, divanı yokluyorum, etrafa dikkatlice bakıyorum: Büyük ve aydınlık bir odadayım. Odanın tabanı boydan boya kadife bir örtüyle kaplı, duvarlara yağlı boya resimler yapılmış, odanın tavanı da yine yağlı boya resim ve desenlerle bezeli. İhtiyar, "Rambam" dediği o kalın kitabın başında hâlâ oturuyor. Bu ad benim hoşuma gidiyor, "bim-bom"a benziyor. İhtiyarın daha dün akşam beni yemek istediğini anımsıyorum birden. Ya yeniden iştahı kabarırsa! Sesimi çıkarmadan tekrar divanın arkasına saklanıyorum.

Odanın kapısı gürültüyle açılıyor, içeri dünkü güzel giysili kadın, arkası sıra da elinde kocaman bir tepsiyle aşçı kadın Hana giriyor. Tepsinin üzerinde bir cezve, sıcak süt, taze tereyağı sürülmüş ekmekler...

– A, çocuk nerde? diye soruyor Hana. Gözleriyle bütün odanın içini tarıyor ve sonunda divanın arkasına saklanmış olduğumu görüyor:

– Sen çok yaramazsın, seni görüyorum! diyor Hana. Ne yapıyorsun sen orda? Hadi gidiyoruz. Annen mutfakta seni bekliyor.

Saklandığımı yerden ok gibi fırlıyorum ve yumuşak bir yollukla döşenmiş olan merdivenlerden aşağı hızla iniyorum, kendi kendime de bir şarkı söylüyorum:

– Ram-bam! Bim-bom! Ram-bam! Bim-bom!

Bu şekilde uçarcasına mutfığa giriyorum.

– Acele etmeyin, diyerek annemi iknaya çalışıyor Hana. Bırakın da çocuk rahat rahat eklemekle bir fincan kahve içsin. Siz de için! Bunlara böyle şeyler dokunmaz, yeterince varlıklı kimselerdir.

Annem teşekkür ederek mas ya oturuyor; bize sıcak, harika bir şekilde buharı tüten kahve ile taze tereyağlı francala ikram ediyorlar.

Sizin yumurtalı çöreği şekerle yemeyi denediğiniz oldu mu hiç? Tereyağlı francalanın öyle bir tadı var ki varlıklılar yiyor bunu. Belki sade francalanın da tadı güzeldir. Kahvenin ise öyle bir tadı var ki anlatamam: Söyleyecek bir sözcük bulamıyorum!

Annem kahvesini küçük yudumlarla, tadını ala ala içiyor, francalasının yarıdan fazlasını bana veriyor. Aşçı Hana yüksek sesle:

– Siz ne yapıyorsunuz? Kendiniz yiye! Size de çocuğa da yetecek kadar var! diyor.

Bunu söyledikten sonra bana bir francala daha veriyor, böylece şimdi benim iki buçuk francalam oluyorum.

Ben oturuyorum, yiyorum, içiyorum ve annemle aşçı kadının konuşmalarını dinliyorum. Bildik konuşmalar. Annem alinyazısından dert yanıyor: Dulmuş, iki çocuğu varmış. Büyük oğlan gerçekten de varlıklı bir aileye düş-

müş, bir eli yağda bir eli baldaymış. Ama işte şu küçüğün yaşıntısı hiç de iyi değil... Elya'mın nasıl bir elinin yağda, bir elinin balda olduğunu görmek isterdim.

Hana annemi dinliyor, acıyarak başını sallıyor ve konuşma sırası kendine gelince o da dert yanmaya başlıyor: Yabancı insanlar arasında yaşamak zorundaymış, oysa iyi bir aileden geliyormuş, babası servet sahibiymiş, ama daha sonra her şeyini yitirmiş, ardından da hastalanmış ve ölmüş. Ah, eğer babası mezarından kalksa da kızının el kapısında böyle koşturup durduğunu görse!... Doğrusu, Hana kendini acındıramıyor: Bulunduğu yer güzel, bunun için Tanrıya çok şükür. Yalnız kötü olan bir şey var: Yaşlı ev sahibi birazcık şey...

Birazcık ne? Bilmiyorum. Hana alnını gösteriyor. Annem onu dinliyor ve başını sallıyor. Sonra konuşma sırası anneme geliyor, Hana da onu dinliyor ve başını sallıyor.

Sonunda biz kalkıyoruz, Hana bana küçük bir francala daha veriyor. Okulda çocuklara gösteriyorum onu. Çocuklar etrafımı sarıyorlar, bütün gözler üstüme çevriliyor, nasıl yediğime bakıyorlar. Bu, onlar için görülmemiş bir şey. Her birine minicik birer lokma veriyorum. Yiyorlar ve parmaklarını yalıyorlar.

– Nerden aldın böyle lezzetli bir francalay?

Ağzımı francalayla dolduruyorum, çiğniyorum, yutuyorum ve aldığım tattan hoplayıp zıplıyorum. Ellerimi tahta gibi sert pantolonumun ceplerine sokuyorum ve göğsümü kabartarak çevremdekilere sanki şöyle der gibi bir hava takınıyorum:

“Eh, sizler yoksulsunuz! Bu da bir şey mi, siz tereyağlı, yumurtalı çörekleri görseniz bir de! Onları kahveyle birlikte yemiş olsaydınız hele! İşte o zaman, cennet yiyeceği neymiş anlardınız!”

VI. Elya'nın Bir Eli Yağda Bir Eli Balda

1

Bunca üzüntünün arasında annemin tek avuntusu, biricik tesellisi, ağabeyim Elya'nın, Tanrıya şükür, iyi bir yaşam sürdüğü şeklinde bir kanısının olınasıdır. Elya öyle bir eve düştü ki! Bir eli yağda bir eli balda!

Annem ne zaman bunu söylese, mutluluktan ağlıyor. Elya için gönlünün rahat olduğunu sanıyor: Bu düşünce onun tüm yaşamına egemen.

İşin doğrusu, gelin, Tanrı bilir ya sanıldığı gibi varlıklı değil (benim asıl düşüncem böyle!), bununla birlikte Tanrı Elya'ya varlıklı bir kayınpeder yolladı. Bir fırıncı.

Kuşkusuz fırıncı, fırındaki pişirine işlerinin hiçbirine elini sürmüyor, bunu başkaları yapıyor. loyna sadece unu alıyor ve pişiniş ekinek olarak satıyor, hamursuz bayramlarında da hamursuz* satıyor.

* Hamursuz: Yahudi'lerin hamursuz bayramı dolayısıyla yapıp yedikleri bir çeşit mayasız çörek (ç.n.).

loyna işini biliyor. Fakat o aksi bir adam. Açık söylüyorum: O bir soyguncu!

Bir gün ağabeyimi görmeye gitmiştim, orada oturmuş taze, sıcak fırından yeni çıkınış, tereyağlı, yumurtalı simit yiyordum.

Fakat o anda ağır ağır loyna gelmez mi! Yüzünün nasıl bir canavar suratı gibi olduğunu, gözlerinin nasıl haydut gözleri gibi baktığımı bir görmeliydiniz!

Kuşkusuz, bundan sonra dünyada oraya gitmeyeceğim, ayaklarımı beni oraya götürmez artık!... Yaşlı haydut beni ensemden tuttuğu gibi sokağa fırlattı, bir de üstelik tokatladı; böyle bir davranış ne demektir, söyler misiniz!

Ben, asıl anneme acıdım. Hemen o anda loyna'ya doğru koşarak geldi, ihtiyarı rezil kepaze edecekti, ama ağabeyim bırakmadı. Ağabeyim, ihtiyarın haklı olduğunu zannediyor. Hatta benim yüz karası olduğuma annemi inandırmaya bile çalıştı. Ne zaman gelirim geleyim, sadece bakacakmışım simitlere! Kendime başka yerden simit almam daha iyi olur diyerek bana bir kapık veriyor Elya. Bunun üzerine, bana karşı zerre kadar acıması yok diye, benim bir yetim oluşum şuncacık olsun ona dokunmuyor diye annem Elya'ya çıkışıyor. Ağabeyim ise öksüz olunabilir, ama bir öksüzün elin fırınından simit aşırabileceği hiçbir yerde yazmaz diye anneme karşılık veriyor.

Annem onun yavaş konuşmasını rica ediyor. Ama o tam aksine, daha yüksek sesle bağırarak ki herkes benim küçük bir hırsız olduğumu öğrensın.

Annem buna dayanamıyor. Birden yüzünün rengi değişiyor ve dünyada Tanrının olduğunu, onunla oyun oynamayacağını unutmamasını söylüyor ağabeyime. Tanrı yetimlerin koruyucusudur, o beni de koruyormuş. Ve eğer Tanrı istese, şu varlıklı loyna'nın kendisine bir simit alacak tek kapığının bile kalmaması o anda gerçekleşmiş.

Bütün bunları ağabeyime söyledikten sonra, annem elimden tutuyor ve kapıyı çarparak oradan ayrılıyor.

2

Tanrı düşünle beraberdir, gözünüzde şöyle bir canlandırın. Tanrıyla oyun oynamak gerçekten senaymiş! Fırıncı loyna'nın sonu sahiden de çok kötü oldu!

loyna'nın kendisinin fırında çalışmadığını daha önce söylemiştim. Ekmekleri başkaları pişiriyor. İki siyah saçlı adamla üç kadın. Erkek işçilerin ikisi de pislik içinde, üstleri başları paramparça bir halde. Kadınlar ise, fırının sıcaklığına rağmen başlarına kalın, kırmızı başörtüleri bağlıyorlar.

Ve işte loyna'nın öyküsü başlıyor. Hem de bir değil, birkaç öykü birden.

Eskiden beri müşteriler, ekmeklerin içinden iplik parçaları, şeritler, hatta hamamböcekleri ve daha da kötüsü cam kırıkları çıktığından şikâyet eder dururlar.

Bir gün ansızın bir müşteri, içinden bir yumak saç çıkan bir ekmeğı alıp loyna'ya getiriyor. Müşteri ciddi bir adamdı ve loyna'yı hemen polis çağırmakla korkuttu. İhtiyarın ödü koptu. İşçiler saç yumağını alıp bakıyorlar: Kimin saçı? Erkek işçiler kadınların, kadınlar da erkeklerin üstüne atıyorlar. Kadınlar bunun kendileriyle bir ilgisi olmadığını söylüyorlar: Onların üçü de sarı saçlı, ekmekten çıkan saç ise siyah. Erkek işçiler de şöyle diyorlar: "Gerçekten bizim saçımız da siyah, ekmekten çıkan saç da siyah. Ama bir erkek saçının bu kadar uzun olduğunu nerde görürsünüz siz?"

Anlayacağınız, bundan bir sonuç çıkmadı! Eğer kadınların arası bozulmasaydı, hiçbir zaman durum aydınlanmayacaktı. Bu bozulma üzerine, ilginç şeyler ortaya çıkmaya başladı: Kadınlardan biri çorabının bağı, öteki ise ya-

ralı parmağındaki sargı bezini hamurun içine koymuş, bir diğeri de başını hamur öbeğinin üzerine koyarak yatıp uyumuş. Gerçi bu kadın, bunun tamamen bir uydurma ve yalan olduğuna yemin etti! Şayet bu olduysa bile topu topu bir kez, hadi bilemediniz iki kez olmuştur, ne yapsın ki yastığı yokmuş!

Bütün kasaba çalkalandı! İhtiyar perişan oldu, hiçbir şey onu kurtaramadı ve hiç kimse onun ekmeklerine el sürmez oldu!... Köpekler bile yemez oldu!

Oh, canıma değsin, iyi oldu! Ona da böylesi gerekiyordu!

3

Fakat loyna da aptal değil! Bütün işçilerini kovdu ve yerlerine başkalarını aldı. Ve bu yeni işçilerin alınmasını izleyen ilk cumartesi günü bütün sinagoglarda, fırıncı loyna'nın fırınında yeni işçilerin çalışmaya başladığı ve fırındaki temizlikle bizzat kendisinin ilgilendiği duyuruldu. Ayrıca şu da ilan edildi: Onun ekmeklerinde kim tek bir saç teli dahi bulacak olursa, o kişiye on ruble verecek loyna.

Ve ihtiyarın işleri bir anda yoluna girdi. Herkes onun fırınından ekmek almaya başladı, insanlar bir tel saç bulup on rubleyi kazanmayı ümit ediyorlardı.

Fakat aksilik bu ya, hiç kimse hiçbir şey bulamadı!

Gerçi bazıları bir şeyler buldu, ama loyna, onluğu kapmak için o pis nesneleri kendilerinin ekmeğinin içine yerleştirdiklerini söyleyerek, ekmekte yabancı madde bulunduğunu iddia edenlere bağırıp çağırırdı, onları yanından kovdu.

Ah, o ne tilkidir o, ona loyna derler!

Ama Tanrı, anlaşılan, onunla ciddi olarak hesaplaşmaya karar vermiş ki ona yeni bir bela gönderdi.

Güzel bir sabah loyna'nın işçileri pılı pırtıyı topladılar ve böyle bir ücretle geri dönmeyeceklerini, ancak her işçinin haftalık ücretine birer ruble zam yaparsa, geceleri evlerine gitmelerine izin verirse ve ağızlarına yumrukla vurma alışkanlığından vazgeçerse geri döneceklerini söyleyerek fırını terk ettiler. Bir de ona sevimli davranmasını şart koşuyorlar: Dişlere bir şey olmayacak.

loyna kudurmuşa döndü. Tanrıya şükür ki o bir yıllık fırıncı değil; işçilerin ona nasıl davranması gerektiğine ilişkin emirler vermelerine alışkın değildir. Kendisi ne yapacağını bilir. Zam konusunda söyleyecek bir şey yok. Her işçinin yerine, çalışmak için can atan on kişi bulabilirmiş, işine gelen çalışır! Eh ne olacak, işçi dediğin çantada keklik! Halkın büyük çoğunluğu açlıktan gebermiyor mu?

Derken loyna kendine yeni fırıncılar aramaya başladı. Ama aradığı fırıncıları bulamadı. Kimse onun yanında çalışmak istemiyor.

Öykünün bundan sonrası mı?

Bütün fırın işçilerinin onun fırınında çalışmamak için söz birliği ettikleri anlaşılıyor. loyna şu şartların yerine getirilmemesi halinde, eski işçilerden hiçbirinin geri dönmeyeceğini henüz anlamış değil:

1) Her işçinin haftalık ücretine bir ruble zam yapılacak,

2) Geceleri evlerine gidecekler (gece çalışması olmayacak),

3) Kavga, gürültü olmayacak.

Oh, loyna'nın nasıl küplere bindiğini, yumruğunu nasıl masaya indirdiğini ve dünyadaki herkese nasıl lanetler yağdırdığını seyretmek öylesine eğlenceli oldu ki! Oh, şimdi keyfim yerine geldi!

Fakat daha sonra olanlarla kıyaslandığında, bunlar önemsiz şeyler olarak kalacak.

Kavurucu bir yaz. Kavun karpuz yetişti. Yılın en güzel zamanı. Ama yakında sonbahara gireceğiz. Tanrı göstermesin, ben güz aylarını sevmiyorum. Ben eğlenceli olan zamanları seviyorum. Kavun ve karpuzların öbek öbek yığıldığı, gözünü attığın her yerin kavun karpuzla dolup taşıdığı pazar yerinden daha eğlenceli ne olabilir ki!... Kavunlar sapsarı ve çok güzel kokuyorlar. Karpuzların içi kıpkırmızı, ateş renginde, çekirdekleri siyahtır ve karpuzların öyle bir tadı var ki bal sanırsınız!

Fakat benim annem karpuzu sevmiyor. Annem kavun daha ekonomik diyor: İyi bir kavun sabah kahvaltısı, öğlen ve akşam yemeği olmak üzere bize iki gün yetermiş. Karpuzun sadece tat olarak güzel olduğunu kabul ediyor: Karpuzun içi tamamen suyla dolu, başka da bir şey yok. Bence annem yanılıyor. Ben çar olsaydım bütün yıl karpuzla ekmek yerdim. Karpuzun çok çekirdekli olması bir şey değil ki. Çekirdekleri şöyle adamakıllı silkeleyeceksin, hepsi dökülecektir, sen de otur ye, tadını çıkar!

Fakat karpuzlarla ilgili öylesine gevezeliğe daldım ki az daha asıl önemli konuyu unutuyordum. Elya'nın kayın-pederinden, fırıncı loyna'dan söz ediyorduk. İhtiyar öyle bir yıkıma uğradı ki!

Bir gün annemle ikimiz öğlen vakti oturmuş kavun ekmek yiyoruz, birden kapı açılıyor ve benim Elya şıppadak içeri giriyor, elinde de babamın kutsal kitabı var. Onun arkasından da karısı giriyor içeri. Elya'nın karısı bir elinde bir kürk yaka, diğer elinde de bir süzgeç tutuyordu. Süzgecin ne işe yaradığını biliyor musunuz? Bu, erişte süzmek için kullanılan bir kaptır.

Elya bir ölü gibi sararmış. Broha alev alev yanıyor.

– Anneciğim, biz size geldi' diyor Broha.

– Anne, biz per perişan kaldık, diye ekliyor Elya da.

İkisi birden gözyaşlarına boğuluyorlar. Derken annem de katılıyor onlara.

Ne oldu. Eviniz mi yandı. Yoksa ihtiyar sizi evden mi kovdu?

Bunların hiçbiri değil! Açıkça olan şu: loyna sıfırı tüketmiş, yani iflas etmiş, yani borçlarını ödeyemez olmuş. Bütün alacaklılar kapıya yığılmışlar ve ihtiyarı tepeden tırnağa haczetmişler.* Kelimenin tam anlamıyla soyup soğana çevirilmişler, evde ne bulduysalar almışlar, eve bile el koymuşlar! Ve evi boşaltmasını istemişler ihtiyardan; başka bir ifadeyle, loyna'yı yüz kızartıcı bir şekilde kapı dışarı etmişler!

– Vay başıma gelenler! diye bağıyor annem ve ellerini dizlerine vuruyor. Onun onca parası nereye gitti? O, ne kadar da varlıklıydı?!

Bunun üzerine Elya, ilk olarak ihtiyarın hiç de öyle sanıldığı kadar varlıklı olmadığını açıklıyor. İkinci olarak...

Fakat Broha Elya'nın sözünü kesiyor. Broha, babasının şüphesiz ki varlıklı olduğunu, babasının servetinin yarısını Tanrının kendisine verdiğini söylemeyi önemli sayıyor! Bütün felaket, babasının varını yoğunu onun düğününe harcamasından doğmuş!

Broha, düğünüyle ilgili konuşmaya bayılıyor. Ne zaman bize gelse, her defasında hep o türküyü tutturuyor! Dünyada hiç kimsenin böyle bir düğünü olmanışı! O kadar çok yemek pişirildi ki, öyle kazanlar kaynadı ki, o kadar yiyecek kızartıldı ki! Düğünde o kadar çok gerek tarta ve börek, gerek başka hanıur işi yiyecekler, gerekse reçel yendi ki!

* Motl yanlış ifade ediyor. loyna'yı haczetmemişler, sınıp elele edilen parayı alacaklılar arasında paylaşımak üzere loyna'nın malını mülkünü haczetmişler.

Ne var bunda? Ama şimdi kala kala, sadece bir elinde tuttuğu şu kürk yaka ile diğer elinde tuttuğu bir süzgeç kaldı.

Onun babacığı ağabeyime pek çok çeyiz vaat etmişti, şimdi artık bunu konuşmanın bir anlamı yok. Ağabeyim bile bu davada "payına düşeni almıştı": Adli komiser Elya'nın damatlık elbisesine, yatağına ve hatta saatine haciz koymuştu. Elya cıscıvlak ortada kala kalmıştı.

Annem umutsuzluk içinde:

– Bir düşünün, ne büyük uğursuzluk! Kim tahmin edebilirdi!...

Annem bu işte sadece kem göz olmadığını kendince kabul ediyor. Hatta benim yüzümden ihtiyarla aralarının bozulduğu o gün, asıl kendisi loyna'nın başına bu belayı sarmış olabilirdi. Galiba herkesten çok anneme dokundu bunun zararı!... Onun gönlü, oğlunun bir elinin yağda bir elinin balda olmasını istiyordu. Al sana işte yağ! Al sana işte bal!

– Ne yapalım yavrucuğum, Tanrı yüzüne bakıncaya kadar yanımda kalın, diyor ve evimizdeki mobilyalardan geriye kalan tek eşya olan kendi karyolasını gelinine veriyor annem.

VII. Ağabeyim Elya'nın İçeceği

1

“Bir ruble koy, yüz ruble kazan! Sadece bir ruble göndermekle edineceği kitabımızın içeriğini okuyup öğrenen her kişi ayda yüz, belki daha fazla para kazanacaktır!”

Ağabeyim Elya bir gün, kayınpederinin evinde onunla birlikte yaşamaktan vazgeçtikten kısa bir süre sonra, işte böyle bir ilan okudu. Gerçi, kayınpederi ona üç yıl bakacağına kesin söz vermişti, içgüveyi gideli daha dokuz ay olmamıştı ki varlıklı loyna'nın başına bu felaket geldi, ihtiyar iflas etti. Onun nasıl iflas ettiğini size anlatmıştım, bir şeyi tekrar etmeyi sevmem, ancak isterlerse tekrar ederim. Fakat şu an rica etseler de yararı olmaz, çünkü çok işim var: Ben para kazanıyorum, Elya'nın kendi elleriyle yaptığı içeceği satıyorum. O, bu içeceği yapmayı, sadece bir ruble ödeyerek edindiği o kitaptan öğrendi; ayda yüz ruble, belki daha fazla kazanacağız.

Elya, dünyada böyle bir kitabın olduğunu daha okur okumaz, hemen o anda bir rubleyi (son rubleyi) postayla yolladı ve bundan böyle hiçbir sıkıntımızın kalmayacağını söyleyerek bir anda annemi sevindirdi.

– Anne, Tanrıya şükürler olsun, kurtulduk! Yakında boğazımıza kadar paraya gömüleceğiz, diyerek eliyle gırtlığını gösteriyor Elya.

– Nasıl? diye soruyor annem. Yoksa bir işe mi girdin?

– Bu, her türlü işten daha kârlı! diyor ağabeyim, sevinçten ağzı kulaklarına vararak. Birkaç gün içinde kitap geliyor!

– Ne kitabı?

– Harika bir kitap! diye yanıtlıyor Elya ve ayda yüz rublenin ona yetip yetmeyeceğini soruyor anneme.

Annem gülümsüyor: O yılda yüz rubleye razıydı, yeter ki bu para sağlam olsundu. Ağabeyim, para konusunda annemin son derece mütevazı bir isteğinin olduğunu görüyor ve postanenin yolunu tutuyor. Kitabın gelip gelmediğini sormak için her gün postaneye gidiyor. Bir rubleyi gönderdiğinden beri bir haftadan fazla bir süre geçti, fakat kitap hâlâ ortada yok. İnşallah başına bir iş gelmemiştir!

– Yaşayan bir can yemek ister! diyor annem ve sözlerine ekliyor:

– Cana da tüküremezsın ya!

Bu cana tükürmek nasıl olabilir, anlamıyorum.

2

Bizi kutlayabilirsiniz: Kitap geldi! Elya paketi açar açmaz hemen oturup onu okumaya başladı. Kitapta neler de neler vardı! Burada para kazanmanın hangi yolları yazmıyordu ki!

Örneğin: Mürekkep imal ederek ayda yüz ruble nasıl kazanılır? Farelerin, hamamböceklerinin ve her türlü para-

zitin yok edilme işiyle uğraşarak ayda nasıl yüz ruble kazanılır? Likör, rakı, limonata, soda, kvas* ve daha başka içecekleri imal ederek ayda nasıl yüz ruble kazanılır? Bütün bunlar kitapta anlatılıyor.

Elya içki yapımında karar kıldı.

Birincisi, içki imal ederek ayda yüz rubleden fazla kazanılabileceği kitapta açıkça anlatılıyor. İkincisi, bu içki işi, aynı zamanda mürekkep ya da ayakkabı boyası yapma veya fare ve hamamböcekleriyle mücadele işi gibi temiz bir iş.

Bu konudaki tek sorun, hangi içkiyi yapmakta. Limonata veya soda yapmak için, özel bir makine ve Tanrı bilir kaç mal olacak olan bir tür taş gerekiyor.

Ya likör ve rakı? Fakat bunun için de Rotşild'in durumunda olmak gerekir.

Geriye kvas kalıyor. Bu içki ucuz ve sürümü fazla olabilir, hele yaz mevsimi bu yılki gibi çok sıcak olursa. Size şunu söylemeliyim ki kvas tüccarı Boruh, sadece kvas satarak zengin oldu. Boruh, üzerinde büyük sözler yazılı, şişe kvası denilen bir kvas satıyor: Top gibi ateşler. Burada bir hokkabazlık var, kvasın niçin ateşlediği belli değil. Bu, Boruh'a ait bir sır. Dediklerine göre, şişelerin içine öyle bir şey koyuyor ki ne şerbetçiotuna ne de kuru üzümüne benziyor. Bunun içindir ki yaza girer girmez, Boruh öyle bir satış yapıyor ki paraları toplamaya tek eli yetmiyor.

Elya'nın kitaptaki tarife göre yaptığı bizim kvas, ne cam şişe kvası ne de ateşleyen bir kvas oluyordu. Bizim kvas tamamen başka tür bir içecek. Onun nasıl yapıldığını ben bilmiyorum. Elya hiç kimseyi yanına yaklaştırmıyor. Şu an su döküyor daha, henüz ortada bir şey yok. Ancak hazırlanan içecek tarifteki kıvama ulaşır ulaşmaz, Elya annemin odasına kapanıyor, ne benim ne annemin ne Bro-

* Kvas: Bozaya benzer bir tür Rus içeceği.

ha'nın; orada hiç kimse olmamalı... Yine de kimseye söylemeyeceğinize söz veriyorsamz, Elya'nın kvası nelerden yaptığını size söyleyeceğim; ne de olsa hazırlama kabının içine neler koyduğunu görüyorum: Limon kabukları, melâs ve bir tür sirke. Bu sirkeye krivotartor (eğri taş)* diyorlar. Bunların ardından da su koyuyor. Bu kvasta ana madde sudur. Su ne kadar çok olursa, kvas o kadar çok olur. Bütün bu malzemeler bildiğimiz bir sopayla güzelce karıştırılıyor (kitapta anlatıldığı gibi) ve kvas hazır oluyor. Bundan sonra, hazırlanan bu kvası büyük bir güğüme boşaltıyorlar ve içine bir parça buz atıyorlar. En önemlisi buzdur! Buz olmadan hiçbir içeceğin hiçbir özelliği olmaz. Ben bunu kitaba göre değil, kendi tecrübeme dayanarak söylüyorum size. Buzsuz kvastan bir yudum aldım ya, az daha kusuyordum.

3

İlk fıçı kvas hazır olduğunda, seyyar satıcılığı benim yapacağıma karar verdiler. Doğru ya, ben olmasam kim yapacak ki!... Bu iş ağabeyime yakışmaz; o artık evli bir adam. Anneme ise hiç uygun düşmez. Zaten biz de, annemin elinde güğümle pazara gidip orada: "Kvas! Kvas! İsteyene kvas!" diye bağırmasına izin veremezdik. Hepsi oybirliğiyle bu işi benim yapmam gerektiğini kararlaştırdılar. Zaten ben de öyle düşünüyordum, çoğunluğun kararı beni oldukça sevindirdi.

Elya, bana talimatlar vermeye başladı. Bir elimle güğümü ipinden, diğer elimle de bardağı tutacağım ve müşterileri çekmek için yüksek sesle şarkı söyler gibi bağıracağım:

İşte içinizi serinletecek bir içecek!

Sizi canlandıracak, içinize neşe dolduracak!

* Motl yine yanlış ifade ediyor: Söz konusu olan şarap taşı (kırımtartar), Latince "kremortartar"dır

Benim sesim, size daha önce söylediğim gibi güzeldir, soprano bir sestir. Mekânı cennet olsun, bu ses babamdan geçmiş bana. Fakat ağabeyimin bana öğrettiği sözleri unut-
tum, ben de kendimce bir şarkı söylemeye başladım:

Kvas! Kvas! Kvas için!

Her biriniz için sizin!

Bir kapıktır vereceğin, bir bardak kvasa!

O bir kapığe acıma!

Söylediğim şarkı insanların çok hoşuna gittiği için mi, yoksa gerçekten kvas güzel olduğu için mi ya da bütün so-
run, günün çok sıcak olmasından mıdır nedir bilmiyorum, eve tam yetmiş beş kapık getirdim. Elya paraları anneme verdi ve hemen bana yeni bir güğüm doldurdu ve şayet bardağı bir kapikten günde beş veya altı güğüm kvas satabilirim, işte o zaman ayda yüz ruble kazanabileceğimizi söyledi.

Şimdi lütfen, dört cumartesi* bir kenara atın, kvasın size kaç mal olduğunu ve size ne kadar net kâr bıraktığını o anda açıkça göreceksiniz. İçecek çok ucuza mal oluyor. Hemen hemen hiçbir masraf gerektirmediği söylenebilir. En pahalı olanı buzdur. Bu nedenle, bir parça buzun ikinci, üçüncü ve hatta daha fazla güğüme yetmesi için eldeki kvası bir an önce satmaya gayret etmek zorundasın. Bunun için de elde güğüm hızlı hızlı dolaşmak, en iyisi koşmak gerekiyor. Arkama bir sürü çocuk takıldı. Bana gülüyorlar ve beni kızdırıyorlar. Ama onlara aldırış etmiyorum. Güğümdeki kvası çabucak satıp elden çıkarmak ve koşarak eve gidip yeni bir güğüm kvas getirmek için çabalıyorum.

Birinci günkü satıştan ne kadar kazandım, kendim de bilmiyorum. Sadece annemin, ağabeyimin, hatta Broha'nın beni çok övdüklerini biliyorum. Akşam yemeğinde bana kocaman bir dilim kavun, bir dilim karpuz ve iki tane de

* Motil, tatil günlerini kastediyor. Yahudiler cumartesileri çalışmazlar (ç.n.)

Macar eriği verdiler. Kvasın da lafı mı olur, su gibi kvas içiyoruz biz.

Akşam annem bana bir yer yatağı açtı ve ayaklarımın acıyıp acımadığını sordu, aman Tanrı korusun!

Elya sadece kahkahayla güldü. Böyle benim gibi bir delikanlının hiçbir zaman hiçbir yerinin ağrımayacağını söyledi.

– Kuşkunuz olmasın! diye onu doğruladım. Eğer isterseniz şimdi bile, gecenin bu saatinde güğümü kapıp satışa gitmeye hazırım!

Hepsi birden bu yeteneğime gülümsediler. Ama annemin gözleri dolmuştu. Kronik bir vaka, annem mutlaka ağlamak zorunda.

Bütün annelerin tıpkı annem gibi bu kadar çok ağlayıp ağlamadıklarını bilmek ilginç olmaz mı?...

4

Tanrıya şükür işlerimiz parlak gidiyor. Dayanılmaz bir sıcaklık hüküm sürüyor, her yeni gün diğer günden daha kavurucu oluyor. Gerçekten de insanlar bunaliyorlar. Eğer bir bardakçık soğuk kvas olmasa, insanın perişan olması işten bile değil. Ben elimde güğümle, evle pazar arasında -abartmıyorum- günde on kez gidip geliyorum. Elya fıçıya bir göz atıyor ve artık dibinin görüldüğünü söylüyor. Ve hemen o anda, fazla düşünmeden birkaç kova suyu fıçının içine boca ediyor.

Parlak bir fikir!

Fakat bu yüce düşünceyi ondan önce ben akıl etmiştim. Fıçıya birkaç kez de benim su eklediğimi itiraf etmeliyim size.

Ben hemen her gün koşarak komşumuz Pesya'ya gidiyor ve ona bizim içecekten bir bardak ikram ediyorum. Pesya'nın kocası ciltçi Moyşa'ya iki bardak ikram ediyο-

rum, o kadar iyi bir insan ki o. Onların çocuklarına da birer bardak kvas veriyorum, veriyorum ki onlar da bizim ne tür içecekler yapabildiğimizi bilsinler. Kör amcaya da kvas ikram ediyorum ve onlardan yarın kapık bile olsun almıyorum. Ama bunun bir zararı olmuyor. Bundan dolayı elimdeki güğüme su ilave ediyorum. Bedava verdiğim her bardak kvasın yerine güğüme iki bardak su döküyorum.

Evimizde de aynen böyle yapılıyor. Diyelim Elya fıçıdan bir bardak kvas içecek. Hemen o anda bir bardak su fıçıya akıveriyor. Haklı, niçin zarar olsun ki! Karısı Broha da onun gibi yapıyor. Broha yengem, Elya'nın yaptığı kvasa bayılıyor, bir bardak kvas içince hemen bir bardak su boşaltıyor içtiği kvasın yerine. Bir kere de annem böyle yaptı. Yalvar yakar böyle davranmak zorunda bırakıldı; kendisi elini sürmüyor! Ve hemen Elya ya da karısı annemin yerine fıçıya su döküyor. Anlayacağınız, tek bir damla kvasımız bile boşa gitmiyor; Tanrıya şükür iyi kazanıyoruz. Annem çok borç ödedi, bazı rehin eşyalarla yatağı paralarını ödeyerek kurtardı. Masa, sandalyeler yeniden evimizdeki yerlerini aldılar. Cumartesi günleri evimizde et, balık, beyaz ekmek oluyor. Bana bile bayram için yeni çizmeler sipariş edeceklerine söz verdiler.

Bana öyle geliyor ki hiç kimse benim gibi, bu kadar güzel yaşamıyor!

5

Fakat başımıza öyle bir bela geleceğini ve insanların bizim içeceğimize yüz çevireceklerini, hatta onu çöpe dökceklerini kim, hangi peygamber tahmin edebilirdi?... Dahası, insanlara teşekkür etmeliyim ki beni tutup o anda polise teslim etmediler!

Bu iş şöyle oldu.

Bir ara yine elimde güğüm, komşumuz Pesya'lara uğruyorum. Herkese birer bardak kvas ikram ediyorum. Bir bardak da ben içiyorum onlarla birlikte. Sanıyorum yirmi-otuz bardak kadar içecek gitti. Hemen su teknesinin bulunduğu sofaya gidiyorum. Fakat galiba su teknesi yerine çamaşır leğeninden aldım suyu. Çamaşır leğeninden elli-yirmi bardak kadar su alıp şarıl şarıl güğüme döküyor ve güğümdeki kvası satmak için sokağa çıkıyorum, sözlerini benim yazdığım yeni şarkımı da söylemeye başlıyorum:

Buzlu kvas için,

Çok gözdedir içeceğim!

Soğuk kvas için,

Tanrı canınızı almasın!

Yanımdan geçen bir adam beni durduruyor, bir kapık ödüyor, verdiğim kvası kafaya dikiyor ve o anda adamın yüzünün buruştuğunu görüyorum.

– Çocuk, bu seninki ne biçim bir içecek böyle? diye soruyor.

Fakat ben ona aldırış etmiyorum, onunla ilgilenecek halim yok, iki müşteri daha beni bekliyor. Bunlardan biri uzattığım kvas bardağını yarıladi, öteki daha az içti, ikisi de tükürüp uzaklaştılar. Yeni bir müşteri yaklaşıyor, bardağı ağzına götürüyor, tadına bakıyor, kvastan sabun tadı aldığını ve nedense tuzlu olduğunu söylüyor. Ondan sonraki müşteri, sadece bardağa şöyle bir göz attı ve bardağı bana geri uzattı:

– Nedir bu verdiğin böyle?

– Bildiğin bir içecek, diyorum.

– Sana göre bu bir içecek! Oysa bana göre leş gibi kokan bir pis su.

Biri daha yanaştı. Kendini zorlayarak kvasın tadına baktı ve o anda bardağı doğrudan doğruya yüzüme boşalttı.

Bir dakika geçmeden etrafıma bir kalabalık yığıldı! Erkekler, kadınlar, çocuklar. Hep bir ağızdan bağıyorlar, yaygara koparıyorlar, kollarını sallıyorlar!... Gürültüye bir belediye zabıta memuru geliyor. Meselenin ne olduğunu soruyor. Ona durumu açıklıyorlar. Zabıta memuru güğümün içini gözden geçiriyor ve bir bardak kvas istiyor. Daha şöyle dilinin ucuyla tadına bakar bakmaz tükürüyor ve tam anlamıyla tepesi atıyor:

– Sen bu pis suyu nerden aldın?

– Bu, kitaba göre yapılmış bir içecek, diye yanıtladım onu. Ağabeyim yapıyor... kitaba göre...

– Kim senin bu ağabeyin?

– Elya.

– Nasıl biri şu Elya?

– Ağabeyin hakkında laf etme, kütük! diye kalabalıktan biri bana bağıyor.

Gürültü, yaygara, bağırıtı. Toplanan insanlar hep birden yaklaştıkça yaklaşıyorlar bana. Zabıta memuru ise beni kolumdan yakalıyor ve bizi (yani benimle güğümü) bölge zabıta karakoluna götürmeye hazırlanıyor. Tam bu sırada gürültü müthiş bir haş alıyor. Dört bir yandan bağıyorlar:

– O bir yetim! O zavallı bir yetim!...

İşin berbat bir duruma dönüştüğünü hissediyor ve yalvarmaya başlıyorum:

– İyi kalpli insanlar, sıkıştırın onu!

Bazıları zabıta memurunun cebine madeni para sokuşturmaya kalkışıyor, ama o almıyor. İşim kötü.

Gözleri kıvılcım saçan bir ihtiyar ansızın kalabalığın içinden bana bağıyor:

– Motl, kolunu kurtar ve tabanları yağla!

Ben de aynen öyle yapıyorum. Güçlü bir hamleyle kolumu zabıtaadan kurtarıyor ve koşarak evimizin yolunu tutuyorum.

Yarı ölü yarı canlı bir halde kendimi kapıdan içeri attım.

– Güğüm nerde? diye soruyor Elya.

– Zabıta karakolunda!...

Ve ağlayarak başımı annemin göğsüne bırakıyorum.

VIII. Mürekkep Seli

1

Ah, ne de aptalmışım ben! Ah, ne aptal! Şu iğrenç kvas yüzünden kafamı koparacaklarını zannettim. Hiç de değil! Boşuna korkmuşum! İşte Enta Teyze, kaz yağı diye mum yağı satıyor ya, hiçbir şey de olmuyor!

Sadece annemle başım belada, her şeyi kendine dert ediyor. Bu açıdan aferin ağabeyime! Kvas yüzünden böyle bir tatsızlığın ortaya çıkmasından dolayı zerre kadar yılgınlık göstermiyor. Onun elinde gizli bir kitabı var, hiçbir şeyden korkmuyor! Bu kitabın adına boşuna "Bir Ruble Koy, Yüz Ruble Kazan!" dememişler. Bu kitapta en tam ve doğru tarifler veriliyor; Elya, paranın nasıl kazanılacağına ilişkin hemen hemen tüm yolları ezbere biliyor artık.

Elya, örneğin mürekkebin, ayakkabı boyasının nasıl yapıldığını, farelerin, hamam böceklerinin ve diğer parazitlerin nasıl yok edileceğini biliyor.

İlk olarak, mürekkep yapım işiyle ilgilenmeye karar verdi Elya. Mürekkep aranan bir maldır, diyor. Herkes yazı yazmasını biliyor. Hatta, ne kadar mürekkep harcadığını öğrenmek için, öğretmen Yudel'e gidip sormaya bile üşenmedi.

Yudel'in yanıtı kısa oldu:

– Duruma bağlı!

Doğru: Yudel altmış kız çocuğuna yazı yazmayı öğretiyor. Onun öğrencileri arasında oğlan çocuklar yok, oğlanlar ondan korkuyorlar: Yudel, erkek çocukların ellerine tahta cetvelle vuruyor. Kız çocuklarına vurmak, hele patklamak yasak. Kız olarak doğmadığını için kendime acıyorum. Birincisi, ölen babam için her gün dua okumak zorunda olmayacaktım.* İkincisi, talmud-toraya** gitmeyecektim. Gerçi, sadece öğlenleri gidiyorum okula; çok az ders oluyor, ama tokatlardan kurtulamıyorsun! Asıl sorun beni öğretmenin kendisi değil, karısının dövmesi. Kediye yiyecek bir şeyler vermem kadını çılgına çeviriyor. Bu kediyi görseydiniz! Acıklı acıklı bakıyor. O hep aç dolaşıyor ve öyle içli miyavlıyor ki tam bir insan gibi. Açıkça söylemek gerekirse, insanın içi paralanıyor ona bakınca! Evdekiler ona zerre kadar acımıyorlar. Onu görür görmez bir bağırıtı koparıyorlar:

– Defol şurdan!

Kedicik, korkudan gözleri nereyi görse oraya sıvışıyor. Ona yaşama hakkı tanımıyorlar. Kısa süre önce, birkaç gün hiç ortalarda görünmedi. Kendi kendime, tanrı göstermesin, onun ölmüş olduğuna karar verdim. Fakat daha sonra yavruladığını öğrendim...

Biz yine ağabeyimin şu mürekkep işine dönelim.

* Ölmüş kişiler için sinagogda okunan duayı, sadece ölen kişinin erkek çocukları okur.

** Talmud-tora: Erkek çocuklarına din eğitimi verilen, ilkokul düzeyinde Yahudi din okulu; bir hayır kurumu işlevine sahiptir.

Elya, dünyada her şeyin değiştiğini söylüyor. Mürekkep yapımı bile değişmiş. Eskiden, mazı satın almak, onları ezmek ve tanrı bilir ne kadar kaynatmak; sonra göztaşı (bakır sülfatı) eklemek, parlaklık vermek için de şeker katmak gerekirmiş. Amma da karmaşık bir iş! Ya şimdi öyle mi! Eczaneden özel bir toz, küçük bir şişe de gliserin alacaksın, suda eritecek ve bir süre kaynatacaksın, oldu sana mürekkep. Ne güzel!

Elya böyle söylüyor.

Ve işte şimdi de eczaneye gidiyor, bir yığın toz, büyük bir şişe dolusu gliserinle dönüyor ve annemin odasına kapanıyor. Orada ne yaptığını bilmiyorum. Bu bir sır. Onun her şeyi sır! Annemden havanelini istemesi gerekince, anneme gizlice sesleniyor ve fısıltıyla:

– Anne havanelini versene! diyor.

Elya, bu iş için özel olarak satın alınan oldukça büyük bir kabin içinde tozla gliserini karıştırdı, kabı ocağın üzerine yerleştirdi ve anneme fısıltıyla seslenerek kapıyı kapamasını rica etti. Biz içeride olanlara kulak kabartıyorduk. Annem her dakika telaşla ocağa bakıyordu, ocak iyice yanmadı diye korkuyordu sanki. Sonra bir zamanlar kvas için kullanılan fıçıyı odaya yuvarladılar, kabı dikkatlice ocağın üzerinden aldılar ve aynı dikkatle fıçıya boşalttılar, sonra üzerine su dökmeye başladılar. Fıçı yarıya kadar dolunca Elya komut verdi:

– Yeter!

Bunun üzerine, “Bir Ruble Koy, Yüz Ruble Kazan!” adlı kitaba göz gezdirdikten sonra, kendisine yeni bir kalem ve bir yaprak beyaz kâğıt verilmesini emretti.

– Mürekkebin nasıl yazdığına bir bakmalı! diye annemin kulağına fısıldadı.

Kalemi fıçıya daldırarak kendisine verilen kâğıda bir şeyler yazdı, imza atar gibi zikzaklar çizdi ve önce anneme, sonra karısına gösterdi. İkisi de bakar bakmaz sevinçle:

– Mürekkep! dediler.

O zaman biz, yine o bildik işi yapmaya kalkıştık: Fıçıya iki kova su daha boşalttık. Elya elini kaldırdı:

– Tamam!

Elya tekrar kalemi fıçıya batırdı, kâğıda bir şeyler yazdı ve yazdıklarını yine anneme ve karısına gösterdi. Yine ikisi, yazıya bakar bakmaz:

– Mürekkep! dediler.

Birkaç kez böyle yapıldı, fıçı şimdilik ta ağzına kadar doldu. Daha fazla su dökcek yer kalmadı.

Bunun üzerine Elya elini kaldırdı:

– Tamam!

Ve dördümüz birlikte yemek masasına oturduk.

3

Yemekten sonra şişelere mürekkep doldurmaya başladık. Ağabeyim etraftan çeşit çeşit şişeleri toplayıp getirdi: Bira şişeleri, şarap şişeleri, votka şişeleri ve her türden daha başka şişeler. Şişe mantarları da satın aldı, hem de eskilerinden: Eski mantarlar ucuzdur, mürekkebi şişelere dökmek için bir huniyle bir teneke masrapa da satın aldı.

Derken Elya, her zaman olduğu gibi fısıltıyla anneme kapıyı kapatmasını söyledi ve biz dördünüz çalışmaya koyulduk. Görev dağılımı çok iyi yapıldı. Broha şişeleri çalışıyor ve onları anneme veriyordu. Annem de tüm şişeleri tek tek gözden geçirdikten sonra bana uzatıyordu. Bana, bir elimle huniyi şişelere geçirip tutmak, diğer elimle de şişeyi tutmak işi verildi. Ağabeyim ise, fıçıdan masrapayla mürekkebi alıyor ve huniye boşaltıyordu.

Yapılan iş, gördüğünüz gibi hoş ve neşeli bir iş. Bu işin tek kötü tarafı, mürekkebin sadece elleri değil, insanın burnunu ve yüzünü de boyayabilecek nitelikte olmasıydı. Elya'yla ben tepeden ırnağa mürekkebe battık, tıpkı şeytan gibi. Annemin hayatta ilk defa güldüğünü gördüm. Broha için bir şey söylemiyorum artık, gülmekten çatlayacak hale geldi o. Fakat Elya, annemle Broha'nın gülmelelerinden hoşlanmıyordu. Karısına kızıyor ve ne diye böyle kahkahalarla güldüğünü soruyordu ona. Ama Broha, daha da kırılırcasına gülüyordu: Öyle bir gülme nöbetine tutuldu ki, kramp mı girdi ne, az daha geberiyordu. Sonunda annem onu güçlkle yatıştırdı ve Elya'yla bana elimizi yüzümüzü yıkamamızı söyledi. Fakat Elya, şimdi elini yüzünü yıkayacak halde değildi, çünkü getirdiği şişeler yetmeyecekti. Eldeki şişelerin tümü doldu. Başka şişe kalmadı. Nereden şişe alınacak?

Elya, karısına dönerek, fısıltılı bir sesle, gidip bir yerden şişe bulmasını emrediyor. Broha onu işitiyor, fakat onun yüzüne bakınca kendini tutamayıp tekrar zembereği boşalmışçasına gülmeye başlıyor. Bunun üzerine Elya, tam anlamıyla çileden çıkıyor. Sonra anneme seslenerek, gizemli bir edayla bu isteğini anneme söylüyor. Annem şişe bulmaya gidiyor, biz ise bu arada fıçıya bir miktar su döküyoruz. Kuşkusuz öyle bir anda değil, ara ara döküyoruz.

Her kova suyun bitiminden sonra Elya elini kaldırıyor ve komutunu veriyor:

– Yeter!

Sonra dolmakalemi mürekkep fıçısına daldırıyor, elindeki kâğıda bir şeyler yazıyor ve hiç kimseye bakmadan:

– İşte mürekkep! diyor.

Elya, annem yeni şişelerle dönünceye kadar bu şekilde birkaç kez tekrarlıyor bunu. Biz tekrar mürekkebi şişelere boşaltma işine başlıyoruz, ama şişeler yetmeyecek.

– Bu iş ne zaman bitecek? diye soruyor Broha.
– Aman nazar değmesin! diyor annem.
Ağabeyim ise, karısına öfkeli gözlerle bakıyor ve sanki ona şöyle demek istiyor:
“Karın da olsan, tam bir aptalsın sen, Tanrı kimsenin başına vermesin!”

4

Bizim ne kadar mürekkebiz olduğunu söyleyemem. Yaklaşık bin şişe kadar olduğunu sanıyorum. Ancak birisi onu satıp savarsa bir yararı olacak. Elya oraya buraya gidip durdu.

– Mürekkepleri perakende satmayı düşünmüyorum, dedi bir defasında komşumuz ciltçi Moyşa'ya.

Moyşa, bir gün bize uğradı ve bu kadar çok şişeyi bir arada görünce adeta ağzı açık kaldı. Derken, onunla Elya arasında tuhaf bir konuşma başladı. Sözcüğü sözcüğüne aktarıyorum:

Elya: –Niçin korktunuz?

Ciltçi: –Ne var bu şişelerin içinde?

Elya: –Şarap var! Şişelerin içinde ne olabilir, şarap değilse eğer?

Ciltçi: –Şarap mı? Canı cehenneme, ne biçim şarap bu? Bu mürekkep!

Elya: –Madem biliyorsunuz, ne diye soruyorsunuz?

Ciltçi: –Bu kadar mürekkebi ne yapacaksın?

Elya: –İçeğim.

Ciltçi: –Şakayı bırak. Perakende mi satacaksın?

Elya: –Aklımı peynir ekmekle mi yedim ben? Satacak sam on şişeyi, yirmi şişeyi, elli şişeyi birden satarım. Buna “toptan” satış derler. Anlıyor musunuz?

Ciltçi: –Anlıyorum. Peki, kime satmayı düşünüyorsun?

Elya: –Ne demek kime? Amcama!...

Ve Elya dükkânın yolunu tuttu. Büyük toptancı tüccarın yanına gitti. Tüccar bir şişe örnek istiyor: Adam malı görecektir. Elya bir şişe örnek getiriyor, adam şişeye elini bile sürmüyor: Üzerinde etiketi yok.

– Her şişenin üzerinde etiket olmak zorunda, hem de resimli etiket!

Elya:

– Ben resim yapmıyorum, diyor ona. Mürekkep yapıyorum ben.

Tüccar da Elya'ya şu yanıtı veriyor:

– Ne yaparsan yap, haydi yolun açık olsun!

Elya, soluğu öğretmen yanına aldı. Fakat öğretmen ona, su katılmamış bir alçaklıkta bulundu.

– Bütün yaz bana yetecek kadar mürekkebin var, diyor öğretmen.

– Peki, kaç şişe mürekkebiniz var sizin? diye soruyor Elya.

– Kaç şişe mi? diyerek şaşırıyor öğretmen. Ben bir şişe mürekkep alıyorum, o da bana epey bir zaman yetiyor. Bitince yeni bir şişe alıyorum...

Amma da iş ha! Bir insan bu kadar yetenekli olur ancak! Bu öğretmen, daha geçenlerde “duruma göre mürekkep harcıyorum” diyerek övünüyordu, şimdi ise ona bir şişeden fazlası gerekli değilmiş meğer!

Zavallı Elya kendinde değildi! Mürekkeplerle ne yapacağını bilmiyor. Daha kısa süre önce, asla perakende satmayacağını, sadece toptan satacağını söylüyordu. Artık pes etmeye başlıyor. Şimdi, perakende satmaya da hazır olduğunu söylüyor. Mürekkebi “perakende” satmanın ne demek olduğunu merak ediyordum.

Sonunda öğrendim. Bunu anlatmaya değer.

5

Elya büyükçe bir yaprak kâğıt getirdi, masanın üzerine yerleştirdi ve kâğıda kocaman kitap harfleriyle şöyle yazdı:

*Burada mürekkep satılır
toptan ve PERAKENDE
kaliteli ve UCUZ*

“Perakende” ve “ucuz” sözcüklerini öyle büyük harflerle yazdı ki bu iki sözcük neredeyse kâğıdın tümünü kapladı.

Elya yazdığı bu ilanı evimizin kapısına yapıştırdı. Gelip geçenler durup okuyorlardı. Elya bekliyordu, pencereye bakıyor ve parmaklarını çıltlatıyordu. İçi içine sığmıyordu.

– Motl, dedi bana, git de dinle, bakalım insanlar ne diyorlar.

Bu durumlarda beni yalvararak kandırmaya gerek yok. Kapının önünde durdum ve konuşmalara kulak kabarttım. Yarım saat kadar böyle durduktan sonra eve girdim.

Elya burnuma girecek gibi bana yaklaşıyor ve yavaş bir sesle soruyor:

– E?...

– E, ne?

– Ne diyorlar?

– Kim?

– İnsanlar.

– Yazının güzel olduğunu söylüyorlar.

– Başka bir şey söylemiyorlar mı?

– Hiçbir şey söylemiyorlar!

Elya içini çekiyor. Niçin?

Annem ona soruyor:

– Ne diye içini çekiyorsun, aptal oğlum! Birazcık sabret. Sen istiyorsun ki bütün malı hemen bir gün içinde satıp kurtulayım?!

– Bir sifatah yapsaydık bari! diye yanıtlıyor annemi Elya. Ve Elya'nın sesinin ağlamaklı olduğunu işitiyorum.

– Sen aptalsın! diye yineliyor annem. Biraz sabret, sifatah da olur. Olacak!

Annem, ağabeyimi bu şekilde teselli ederek akşam yemeği için masayı hazırlıyor, biz de ellerimizi yıkıyor ve masaya oturuyoruz.

Birbirimizi sıkıştırarak oturuyoruz, çünkü şişeler yünden evin içinde kıpırdayacak yer kalmamıştı. Tam yemeğe başlamıştık ki adı Kopl olan bir genç koşarak içeri girdi. Onu tanıyorum; bir nişanlısı var.

– Burada mı perakende mürekkep satıyorlar?

– Burada. Ne olacak?

– Bana mürekkep lazım.

– Ne kadar lazım?

– Bir kapiklik verin.

Elya kendini yitiriyor. Eğer annemin yanında utanmayacak olsaydı, şu nişanlı delikanlıyı önce pataklayacak, sonra da kapı dışarı edecekti. Fakat kendini tuttu ve bir kapiklik malı verdi.

Bir çeyrek saat geçmemişti ki küçük bir kız geldi. Parmağıyla burnunu tuttu ve:

– Burda mı mürekkep yapıyorlar?

– Burda. Söyle, ne istiyorsun?

– Ablam rica ediyor, acaba veresiye birazcık mürekkep verebilir misiniz? Bir mektup yazması gerekiyor.

– Kim senin ablan?

– Basya Beloşveyka.

– Öyle mi! Ne kadar büyümüşsün sen! diyor annem. Tanımadım seni!... Mürekkep hokkası var mı yanında?

– Ne gezsın bizde mürekkep hokkası?! Ablam rica etti... acaba sizde bir dolmakalem bulunur mu diye. Onun sadece bir mektup yazması gerekiyor... Nişanlısına... Size hemen şimdi geri verecek, hem dolmakalemi hem de mürekkebi.

Ağabeyim masanın başında değildi artık. Annemin odasına geçmişti. Orada bir aşağı bir yukarı gidip geliyor ve tırnaklarını kemiriyor.

– Niçin bu kadar mürekkep yaptın? Niyetin bütün dünyanın mürekkep ihtiyacını mı karşılamak? diye ağabeyime soruyor komşumuz ciltçi Moyşa. Yoksa mürekkep kıtlığı olacak diye mi korkuyorsun?

Şu ciltçi tuhaf adam! Gerçekten, bir insanın bu şekilde yarası nasıl deşilebilir? Gerçi öyle kötü bir ihtiyar değildir, sadece can sıkıcı ve ince eleyip sık dokuyan bir adam! Doğrusu, Elya'dan iyi bir karşılık aldı. Elya ona, başkalarının işine karışmamasını, kendi işine dikkat etmesini ve paskalya şarkıları ile günah çıkartma dualarını tek kitapçık olarak ciltlememesini tavsiye etti. Bunlar zehir zemberek imalı sözlerdi ve ciltçi, Elya'nın ne demek istediğini anladı.

İma edilen cilt işi, bir gün bir arabacının, paskalya şarkılarını Moyşa'ya verip cilt yaptırmasıydı. Ama Moyşa, yanlışlıkla olacak, ciltlediği paskalya şarkıları kitapçığının arasına dualar kitabından da birkaç sayfa katmış. Arabacı, bir keçi ile oğlaklarının söz konusu edildiği neşeli bir paskalya şarkısı yerine, günah çıkartmak için okunan duayı, ağlayarak okuduğunu belki de fark etmeyecekti; fakat komşuları onun ne okuduğunu duymuşlardı.

Komşuları arabacıya güldüler. Bunun üzerine arabacı, ciltçiye gitti ve az daha onu paramparça edecekti.

– Soyguncu! diye bağırdı arabacı. Ne yaptınız bana? Paskalya şarkılarının arasına, bana gerekli olmayan günah çıkartma dualarını ne diye sokuşturdunuz?! Bağışsakarlığınızı söyleceğim sizin!...

Oh be, o yıl paskalyamız amma da neşeli geçmişti!...

Ama beni bağışlayın, bizimle ilgisi olmayan bir öyküye kaptırdım kendimi. Biz yine şu parlak işlerimize dönelim...

IX. Mürekkep Selinin Sonuçları

1

Ağabeyim kendini yitirmiş bir halde dolaşıyor. Bu kadar mürekkep ne olacak?

– Yine mürekkeplerden söz ediyorsun! diye annem kızgınlıkla söyleniyor ona.

– Yok canım! diyerek kendini savunuyor Elya. İnsanların da, mürekkebin de canı cehenneme! Ama ya şişeler .. Ben onlara bütün varımı yoğunluğumu harcadım! Hepsini boşaltmalı ve ne yapıp edip bunları paraya çevirmeli!...

Elya her şeyi paraya çeviriyor!...

Mürekkebin dökülmesine karar verildi. Hepsinin canı cehenneme! Fakat nereye dökülecek? Bu kadar çok mürekkep nereye dökülecek? Bu, ne de olsa bir utanç ve yüzerkarası!...

– Ne yapalım, diyor Elya, geceyi beklemek gerek. Geceleyin kimse görmez.

Geceyi bekledik, ama gece olunca inadına dolunay çıktı!

– Başka bir zaman gecenin aydınlık olmasını istesen, ay görünmez, ama gerekli olmadığı zaman da böyle çıkıverir! diyerek kızgınlıkla söyleniyor Elya.

Yine de, şişeleri peş peşe evden çıkarıyor ve doğrudan doğruya sokağa boşaltıyoruz. Tam bir mürekkep seli oluyor!...

– Hep aynı yere dökmemeli! diyor Elya.

Ben onun emrettiği gibi yapıyorum: Her şişeyi başka bir yere boşaltıyorum. Birini komşuların duvarına döktüm. Bir diğerini öteki komşumuzun çitinin üzerine boşalttım. İki keçi geviş getiriyordu, üçüncü şişe de onların üzerine boşaldı.

– Bugünlük bu kadar yeter, diyor Elya.

Ve yatmaya gidiyoruz.

Etrafta çıt yok. Karanlık. Sadece, ocak çekirgesinin söylediği ezgi ve ocağın arkasındaki kedinin mırıltısı duyuluyor. Kedinin gece gündüz yaptığı tek iş, ocağın kenarında ısınmak ve mırıldanmak. Kuru otların üzerinde birinin sessiz adımları duyuluyor. Bu, domovoy olmasın?*

Annem henüz uyumuyor. Hiç uyuyacağı da benzemiyor. Geceleri onun nasıl parmaklarını çtırdattığımı ve iç çektiğini duyuyorum. İnliyor ve kendi kendine konuşuyor. Bu alışkanlık olmuş onda. Geceleri içini döküyor, acılarla dolu yaşamını anlatıyor. Kime? Belki de Tanrıya?

Annemin:

– Ah, Tanrım, Tanrım!... diye her seslenişini işitiyorum ben.

---

* Domovoy: Rus masallarında, cin anlamındaki hayali varlık; evde yaşadığına inanılır (ç.n.).

Ben döşemede uyuyorum ve uyku arasında ba  rtılar duyuyorum. Sesler bana tanıdık geliyor. Gözlerimi a  ıyorum. Güneş   oktan yükselmiş. Güneş   ıkları pencereden içeri sızıyor ve beni sokağa   a  ır  yor.

D  n ne olduğunu anımsamaya çalışıyorum. Ha,   u mürekkep meselesi! Ayağa s  rl  yor ve çabucak giyiniyorum. Annemin gözyaşları içinde olduğunu görüyorum, başka bir şey de yap  ı   yok denebilir. Broha fenala  ıyor, ama o her zaman fenala  ıyor. Ağabeyim ise odanın ortasında ayakta dikiliyor, başını yere eğmiş, susuyor. Ne oluyor böyle?

Bir değil, bir  ak olay birden ortaya çıkıyor! Kom   ular   yle bağırıp   a  ır  yorlar ki sanki etlerini kesiyorlar. Birisi, evinin duvarına mürekkep d  k  ld    n   görmüş. Diğer bir kom   u, yeni yap  ı   çitin mürekkebe batmış olduğunu, bir başka kom   u da iki beyaz keçisinin mürekkeple boyanmış olduklarını görüyor!

Ama eğer oymacının karısı ve onun bir çift çorabı olmasaydı, bütün yaşananlar bu derece korkunç olmayacaktı. Kadın, bir çift yeni beyaz çorabını götürüp kom   unun   itine asm     ve bildiğiniz gibi, çorapların üzerine mürekkep dökülmüş!

Birisi ona,   oraplar  m git de elin   itine as diye ricada bulunmuş sanki! Fakat annem ona yeni bir çift çorap alacağına söz veriyor, yeter ki şu bağırıp çağırmasını kessin.

Ya duvar ne olacak? Ya   it ne olacak?

Annemle Broha, onların üzerindeki mürekkep lekelelerini boyayıp kapatacaklar.

Kom   umuz Pesya:

– Aşk olsun size ki bu kadar insanla u  ra  abiliyorsunuz, diyor anneme. M  rekkebinizi sağlık memuru Mena-

şey'e bulaştırsaydınız, dünyanın kaç bucak olduğunu size söylerdi!...

– Şüphesiz ki beladan uzak durmak gerek! diyor annem de, ona ve bana bakıyor.

Nasıl görünüyor olabilir annem?

3

– Şimdi artık aklım başıma geldi, diyor bana ağabeyim. Akşam olur olmaz şişeleri dereye götüreceğiz.

Ağabeyim yerden göğe kadar haklı! Daha kolay ne olabilir? Dereye her türlü pisliği dökmek birdir. Orda çamaşır da yıkıyorlar, atları da yıkıyorlar, domuzları da suya sokup serinletiyorlar.

Ben dereye bayılıyorum, ki siz benim nasıl bir balıkçı olduğumu biliyorsunuz. Dereye gideceğimiz anı nasıl sabırsızlıkla beklediğimi rahatlıkla anlamışsınızdır elbette.

Karanlık çöker çökmez, ağabeyimle ben şişeleri sepetlere doldurduk ve derenin yolunu tuttuk. Mürekkebi oraya boşaltacağız, boş şişeleri eve getireceğiz ve tekrar sepetlere dolu şişeleri yerleştirip dereye döneceğiz.

Bu şekilde sabaha kadar çalıştık. Çoktandır hiç bu kadar neşeli geçen bir gecem olmamıştı. Bir düşünün hele: Kasaba uykuda, gökyüzü yıldızlarla kaplı, ay tam dereye bakıyor. Ve sessizlik!...

Bizim deremiz hızlı akan bir deredir. Ilkbaharda, buzlar eridiği zaman kabarır, kıyılarından taşar ve gürül gürül akar. Sonra sular yavaş yavaş alçalır, dere iyice sığlaşır ve yazın sonunda da artık tam anlamıyla sakinleşir, uykuya dalar ve sesi zar zor duyulur: Bulg-bulg! Karşı kıyıdan kurbağaların sesleri işitilir: Vrak-vrak!

Bu, işte böyle bir dere! Dere değil de bir yüz karası! Ben bir kıyıdan öbür kıyıya yürüyerek geçiyorum, kısa pantolonumun paçasına bile ulaşmıyor su.

Öyle ki, döktüğümüz mürekkepten dere taşı. Şaka mı bu, nerdeyse bin şişe mürekkep! Öküzler gibi çalıştık, tan ağarırken yattık ve ölümler gibi uyuduk!

Annemin feryadı bizi uyandırdı:

– Vay başıma! Benim talihsiz ömrüm!... Ne yaptınız siz orda, derede ne yaptınız?

Bütün kasabayı bizim pislettiğimiz anlaşılmış. Çamaşırıcı kadınlar hiçbir yerde çamaşır yıkayamıyorlar! Arabacılar atlarını hiçbir yerde sulayamıyorlar... Sucular... İşte şimdi gelecekler! Ne olacak halimiz?

Bütün bunları söyleyen annem. Fakat bizim ne çamaşırıcı kadınların, arabacıların ve sucuların yüzünü görmeye ne de ne zaman gelip bizi tepeleyecekler diye bekleme-ye niyetimiz vardı. Bu işin bizimle zerre kadar ilgisi yok. Derken Elya'yla ben hiç zaman yitirmeden, Elya'nın dostu olan Pina'nın yanına sığıyoruz.

– Bırak, işleri yoksa arasınlar bizi! diyor Elya.

Elimden tutuyor ve koşarak Pina'nın evine giriyoruz.

Bir gün, gerekirse, sizi Pina ile tanıştıracam. Onunla tanışmaya değer. Onun da bazen aklına güzel düşünceler gelir.

X. Sokak Hapşırıyor

1

Yapacağımız hangi iş var şimdi sırada, biliyor musunuz? Fareler. Elya, tam bir hafta boyunca, nasıl para kazanılacağıнын öğretildiği “Bir Ruble Koy, Yüz Ruble Kazan” adlı kitabının başında belini doğrultmadan oturdu. Farelerin, hamamböceklerinin ve her türlü zararlı yaratığın, bu arada sıçanların da nasıl yok edileceklerini artık bildiğini söylüyor Elya. O, yeter ki imal ettiği tozla bir yerde görünmesin, orada tek bir fare bile kalmayacakmış; fareler kaçışıp dağılacaklar veya bir tane kalmayınca kadar gebereceklermiş. Bundan sonra fare mare olmayacakmış!

Bunu nasıl başaracak, bilmiyorum. Bu bir sır ve bu sır sadece şu uyduruk kitapta gizli ve onu sadece Elya biliyor. Elya kitabı hep üzerinde, yan cebinde, zararlılar için yaptığı tozu da cüzdanının içinde taşıyor. Bu toz kırmızıya ya-

kın bir renkte, tıpkı enfiye gibi çok ince öğütülmüş ve adına da “çemeritsa”^{*} deniyor.

– Ne demek çemeritsa? diye soruyorum Elya'ya.

– Türk biberi.

– Nasıl bir şey bu Türk biberi?

– İşte şimdi sana “nasılı” göstereceğim! diye beni tersliyor.

O, çalışma sırasında sorular sormak için kimsenin onun yanına sokulmasına dayanamıyor. Oturmak ve susmak gerekiyor.

Bir defasında, onda başka bir çeşit tozun daha olduğunu gördüm.

– Bu da fare ilacı. Fakat bundan sakınmak gerek! Öldürücü bir zehir! diyerek hemen hemen yüz kez annemi, karısını ve beni uyardı, özellikle beni: Sakın dokunayım deme!

İlk denememizi komşumuz Pesya'nın evindeki fareler üzerinde gerçekleştirdik. Kimin fareleri yok oluyormuş bakalım! Bildiğiniz gibi Pesya'nın kocası bir ciltçidir ve onun elinde her zaman çok sayıda kitap vardır. Fareler de kitapları severler. Elbette kitapları okumak için seviyor değiller, kitapları ciltlemede kullanılan koladan hoşlanıyorlar. Yapıştırıcı kolayla birlikte kitabın kendisini de kemiriyor fareler.

Fareler ciltçi için pek çok üzücü şeye neden oluyordular. Geçenlerde eksiksiz ve gıcır gıcır bir dualar kitabını kemirmişler. Ve asıl “Evrenin Hâkimleri: Tanrılar” adlı kitabı kemirmeye başlamışlar. Bu “Evrenin Hâkimleri”ne öyle bir çullanmışlar ki ondan geriye hiçbir şey kalmamış.

– Sadece bir gece izin verin! diye yalvararak kandırmaya çalışıyor ciltçiyi ağabeyim.

* Çemeritsa: Kain köklü, geniş yapraklı ve çiçek salkımları olan, çayır ve ormanlarda yetişen uzun ömürlü bir ot (ç.n.).

Ama ciltçi işitmek bile istemiyor:

– Korkuyorum, bütün kitaplarımı bozacaksın!

– Nasıl bozacakmışım kitaplarınızı? Niçin bozayım?

– Bilmiyorum. Fakat korkuyorum. Kitaplar başkalarının.

Buyrun gelin de ona açıklayın! Bizi bir geceliğine içeri almaları için Elya ciltçiyi ikna etti.

2

İlk gece şans bize gülmedi, tek bir fare dahi yakalayamadık. Fakat Elya, bunu iyiye işaret olarak kabul ediyor: Fareler toz ilacın kokusunu alır almaz kaçmışlar.

Ciltçi bu açıklamayı başını sallayarak dinliyor. İnanmıyor gibi bir hali var.

Yine de kasabada, bizim fareleri yok ettiğimiz şekilde bir söylenti yayıldı. Bu söylentiye komşumuz Pesya yaydı. Sabah erkenden çarşıya gitmiş ve hiç kimsenin fareleri bizim gibi yok edemediğini ortalığa yayıvermiş. Ve herkes bizden söz etmeye başladı. Daha önce de herkese bizim kvası övüp durmuştu. Ondan sonra ise, dünyanın şimdiye dek bizimki gibi bir mürekkep görmediğine, karşılaştığı ve yanından geçtiği herkesi inandırmaya başladı. Ama doğrusu bütün bu sözlerin hiçbir yararı olmadı, çünkü kimseye mürekkep gerekli değil. Ama fareler başka, bu mürekkep işine benzemez! Fareler tamamen başka bir sorun. Fareler her yerde, her evde insanın karşısına çıkıyorlar. Doğru, her evde her zaman bir kedi vardır, fakat bir kedi tek başına onca farenin ve özellikle de sıçanların hakkından gelebilir mi hiç! Sıçanlar bir kedinin yüzüne tükürmek istemişler. Hatta kedilerin sıçanlardan çekindiklerini bile söylüyorlar. En azından ayakkabıcı Berl, bunun böyle olduğuna inanıyor. O sıçanlar hakkında hiç inanılmayacak öyküler anlatıyor. Gerçekten de, Berl hakkında, sözlerine hiç

inanılmayacak bir kıtırcı diye konuşuyorlar. Ama yine de onu dinlemek ilginç oluyor.

Örneğin, sıçanların onun bir çift yeni çizmesini yediklerine inanıyor. Ve öylesine yemin ediyor ki, palavra attığını bilsen de ona inanmamak elde değil. O, güya, iki sıçanın deliklerinden nasıl çıktıklarını ve çizmelerini yediklerini kendi gözleriyle görmüş. Gece olmuş. Bu onlara yaklaşıncı korkmuş, çünkü sıçanlar dana kadarmışlar. Daha küçük değıllermiş danadan! Ayaklarıyla sıçanlara vurmuş, ısıık çalmış, onlara: "Kış-kış-kış!" diye bağırmış, ama sıçanlar ona aldırış bile etmemişler. Bunun üzerine sıçanlara kundura kalıbını fırlatmış, fakat o alçaklar sadece ona bakmışlar ve kendi bildikleri gibi devam etmişler. Derken, kediyi tutmuş ve sıçanların suratlarına doğru fırlatmış. Ne mi olmuş dersiniz? Sıçanlar kediyi yiyip bitirmişler!

İnsanın buna inanması gelmiyor, fakat adam öyle yeminler etti ki...

– İzin verin, evinizdeki sıçanları bir gecede yok edeyim, diye öneride bulundu ona Elya.

– Lütfe! Büyük bir memnuniyetle! diyerek razı oldu ayakkabıcı. Size sonsuz şükranlarımı sunacağım.

3

Sabaha kadar çizmelerin önünde oturduk. Ayakkabıcı da, diyebilirim ki, hiç gözünü yummadı ve gün ışıyınca kadar bize olağanüstü olaylar anlattı.

O emekli asker ya, Türklerle savaşmış, Plevne meydan savaşına katılmış. Orada toprakla ateş ediyorlarmış. Topların ne kadar büyük olduklarını biliyor musunuz siz? Bir düşünün: Bir top güllesi, bizim evin tamamından büyükmüş! Ve bir top, bir dakika içinde, bu güllerden hemen hemen bin tane fırlatabiliyormuş! Bunu hayal edebilir mi-

siniz? Ve top güllesi havada uçarken öyle bir uğulduyor-
muş ki, kulakları sağır edebilirmiş. Bir gün nöbette oldu-
ğunu söylüyor Berl, ansızın 'trak!' diye bir gürültü duymuş
ve kendisinin havaya yükseldiğini, bulutlardan daha yük-
sek bir yere çıktığını hissetmiş. Ve onun yakınına düşen
top güllesi bin parçaya bölünmüş. Berl yine de şanslı oldu-
ğunu söylüyor; bir kuru ot yığınının üzerine düşmüş, yok-
sa başını çarpıp kırabilirmiş.

Elya dinliyor, ama kaşları gülüyor. Elya'nın kendisi
her zamanki halinde, ama kaşları, palavracı ayakkabıcıya
gülüyor gibiler. Ama o hiç de belli etmiyor. Palavracı, gece
boyunca bir dakika olsun gözlerini yummadı, bize birbi-
rinden korkunç olağandışı olayları anlatıp durdu, biz de
bu şekilde sabaha kadar oturduk.

Sıçanlar mı? Tek bir sıçan bile yoktu.

– Siz gerçek bir büyücüsünüz! dedi ağabeyime ayak-
kabıcı Berl ve dahası, bizim büyülü sözlerle bir gecede
onun evindeki sıçanların kökünü nasıl kazıdığımızı, bütün
kasabaya anlatmak için çarşının yolunu tuttu.

Elya'nın bir şeyler fısıldadığını kendi gözleriyle gördü-
ğüne yeminler etti. Bunun üzerine, bütün sıçanlar delikle-
rinden çıkmışlar ve dağın altına doğru kaçmışlar, kendile-
rini suya vurup yüzerek dereyi geçmişler ve uzaklara git-
mişler.

Nereye gittiklerini kendisi de bilmiyor...

4

– Fareleri burda mı yok ediyorlar?

Bu tür sorularla bize daha sık gelmeye başlıyor insan-
lar ve büyülü sözlerle evlerindeki farelerin kökünü kurut-
mamızı rica ediyorlar bizden. Ama ağabeyim Elya, doğru
sözlü bir adamdır. O hiçbir yalana katlanamaz. Fareleri
büyülü sözlerle değil, ama bir tür toz sayesinde yok ettiği-

ni herkese açıkça söylüyor. Onda farelerin hoşlanmadığı böyle bir toz var.

– İster toz olsun, ister şeytan, ister cin olsun! diyor müşteriler. Yeter ki şu farelerden bizi kurtarsın. Fiyatı ne olacak bu tozun?

Elya pazarlığı sevmez. Toz için şu kadar, el emeği için de şu kadar vermeniz gerekir, diyor müşterilere.

Yine de, her defasında daha yüksek fiyat istiyor. Fiyatı her gün biraz daha yükseltiyor.

Daha doğrusu fiyatı o değil, karısı Broha yükseltiyor.

– Eğer bundan böyle farelerle uğraşacaksan bu, hiç değilse alacağın paraya değsin!... diyor Broha.

– Peki nerde kaldı adalet? Nerde kaldı Tanrı? diyerek çileden çıkıyor annem.

Broha, bu sözlerle şu karşılığı veriyor:

– Adalet mi?... İşte sana adalet! Ve ocağı gösteriyor. Tanrı mı? İşte Tanrı burda! Ve eliyle cebinin üzerine vuruyor.

– Broha, sen ne diyorsun? Tanrı senden sorar! diye dehşetle bağırtıyor annem.

– Ne diye bu ineğe çeneni yoruyorsun! diyerek anneme hafifçe çıkışıyor Elya.

Bu sırada odanın içinde adımlıyor ve sakalını karıştırıyor. Sakalı tam anlamıyla çıkmış artık ve öyle ki mayalı hamur gibi kabarıyor. Elya sakalını eliyle yoluyor, sakal tekar çıkıyor, ama tuhaf bir şekilde: Sadece yanaklarındaki sakal çıkıyor. Yüzü temiz, ama yanaklar sakalla kaplanmış. Siz hiç böyle bir sakal gördünüz mü?

Başka bir zaman olsaydı, Broha, Elya'ya "ineği" gösterirdi! Tanrının dünyasını onun başına dar ederdi. Ama bu defalık sesini çıkarmadı, çünkü şu sıralar Elya para kazanıyor. Elya ne zaman para kazansa, Broha ona saygı gösteriyor. Bugünlerde bana bile saygılı davranıyor, çünkü kocasının para kazanmasına yardım ediyorum. Ben Broha için

genellikle “çulsuz”, “uyuşuk”, “pisboğaz” biriyim. Aına şimdi bana sevecen bir dille “Motele” diye sesleniyor.

– Motele, bana potinlerimi ver!

– Motele, bana bir maşrapa su getir!

– Motele, bulaşık suyunu dışarı çıkar!...

Ne zaman para kazansan, bambaşka konuşuyor seninle!...

5

Elya'nın tuhaf bir özelliği var: O, her şeyi gereğinden fazla yapmak zorunda. Kvas yapacaksa kocaman bir fıçı yapar, mürekkep yapacaksa bin şişe yapar, fare zehiri yapacaksa bir çuval yapar.

Pesya'nın kocası onu caydırmaya çalışıyordu:

– Hemen şimdi bu kadar şey neyine gerek senin?

Fakat Elya, yanıt vermek yerine kabalık etti ona.

Ya adam bir çuval fare ilacının bir tarafa saklanmış olduğunun farkına varsaydı!

Sonra onlar dışarı çıktılar, çuval ise yerinde duruyordu! Elbette ben gidip çuvalın üzerine oturdum. Ne kötülük var bunda? Çuvalın patladığını ve içinden sarı bir tozun döküldüğünü fark edemedim! Fakat bunun, Elya'nın fareleri yok etmek için topladığı toz olduğu belliydi. Öyle bir kokusu var ki insanın solüğünü kesiyor. Dökülen tozu toplamak istedim, fakat korkunç bir şekilde hapşırma başladım. Eğer ağzına kadar dolu bir enfiye kutusundaki enfiyenin tümünü burnuma tepseydim, gene de bu kadar hapşıramazdım.

Açık havada bu hapşırık çabuk geçer umuduyla, koşarak evden dışarı attım kendimi. Hiçbir yararı olmadı!

Bu sırada annem geldi:

– Ne oldu?

Yanıt olarak sadece bir şey söyleyebiliyordum:

– Hapşu! Hapşu! Ve bir daha: Hapşu!

– Sana gelen bana gelsin! diyerek ağlayıp sızlanmaya başlıyor annem. Nerden kaptın bu nezleyi?

Bir yandan hapşırırken, bir yandan da anneme elimle evimizi işaret ediyorum. Annemin içeri girmesiyle, tıpkı benim gibi hapşırarak kendini dışarı atması bir oluyor.

Elya geliyor ve annemle benim hapşırdığımızı görüyor.

– Ne oldu?

Annem ona evimizi gösteriyor, eliyle. Elya koşarak eve giriyor ve aynı anda dışarı fırlıyor:

– Kim bu... hapşu! hapşu! hapşu!...

Ağabeyimi uzun zamandır bu kadar kızgın görmemiştim. Yumruklarını sıkarak üzerime atıldı. Sürekli hapşırdığı için şanslıydım, yoksa beni öldüresiye dövecekti.

Broha da geliyor ve hepimizin hapşırdığını görüyor.

– Ne oldu size? diye soruyor. Ne diye hepiniz birden hapşırıp duruyorsunuz?

Fakat hiç birimiz tek sözcük söyleyecek durumda değildik. El işaretleriyle ona evi gösteriyoruz, koşarak eve giriyor, kızarmış bir halde uçarcasına dışarı çıkıyor ve gelip Elya'ya yaslanıyor:

– Ben sana ne di... hapşu! hapşu! hapşu!...

Derken komşumuz Pesya geliyor. Bir şeyler söylüyor, ama biz ne dediğini duymuyoruz bile. Ona evimizin kapısını gösteriyoruz ellerimizle, eve doğru yöneliyor, içeri girmesiyle dışarı çıkması bir oluyor:

– Siz ne... hapşu! hapşu! hapşu!

Sonra Pesya'nın kocası ciltçi Moyşa geliyor ve bize bakıp gülüyor:

– Nedir bu haliniz?

– Girmeye ça... hapşu! hapşu! hapşu!... diye evi göstererek koro halinde karşılık veriyoruz ona.

Ciltçi eve giriyor ve kahkahalar atarak geri fırlıyor:

– Biliyorum, biliyorum, bu ne! Kokusunu aldım. Bu çeme... hapşu! hapşu! hapşu!

Ciltçi böğrünü tutuyor ve hem kahkahalarla gülüyor hem de durmaksızın hapşıyor ve her defasında ayaklarının ucuna basarak doğruluyor, havaya zıplıyor, tekrar hapşıyor ve tekrar zıplıyor...

Yarın saat geçmemişti ki ne kadar erkek ve kadın komşumuz varsa hepsi, onların amcaları, dayıları, halaları, teyzeleri, onların erkek ve kız kardeşlerinin çocukları, onların dostları ve tanıdıkları, yani bütün sokak bir uçtan bir uca, herkes, ama herkes sersemler gibi hapşırmaya başladı.

Ağabeyim, hapşıranlar hapşırdıktan kurtulamayacaklar diye çok korktu! Elimden tutuyor ve ikimiz, durmadan hapşıran onun dostu olan Pinya'nın evine koşar adım gidiyoruz. Sakinleşmemiz ve normal konuşma yeteneğimize tekrar kavuşmamız için, en az bir buçuk saatin geçmesi gerekti. Elya ancak o zaman başımıza gelen her şeyi dostuna anlatmaya başlıyor.

Pinya onu dikkatlice dinliyor, upkı bir doktorun hastasını dinlediği gibi. Sonra şöyle diyor:

– Hadi, göster bakalım şu kitabı!

Elya yan cebinden kitabı çıkarıyor ve Pinya'ya veriyor. “Bir Ruble Koy, Yüz Ruble Kazan! Bir Ayda Yüz Ruble ve Daha Fazlası Nasıl Kazanılır?”

Pinya kitaba bakıyor, bakıyor ve birden onu ocağa, tam ateşin içine fırlatıyor! Elya kitabı ateşin içinden almayaya yelteniyor. Fakat Pinya, sakın bir şekilde onu durduruyor:

– Yavaş, acele etme!...

Birkaç dakika geçti ve içinde, ayda yüz ruble ve daha fazla paranın nasıl kazanılacağına ilişkin onca yararlı bilgi-

nin bulunduğu kitaptan geriye, sadece bir avuç kül kaldı. Kala kala küçücük bir kâğıt parçası kaldı. Bu kâğıt parçacığının üzerinde, yalnız "çemeritsa" sözcüğü güçlkle seçilebiliyordu.

*